

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

– Alla är vi lika

En kvalitativ studie om
Moderskap, trygghet och stöd

Abstract

Göteborgs Universitet
Institutionen för socialt arbete
C-uppsats vårterminen 2007

Titel: En kvalitativ studie om: Moderskap, trygghet och stöd – alla är vi lika

Författare: Natascha Radosavljević

Handledare: Anita Kihlström

Nyckelord: moderskap, trygghet, stöd, anknytning, inre upplevelser

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka moderskapet i Serbien. De frågeställningar jag utgått från har varit:

1. Vilken uppfattning har mödrarna om sitt föräldraskap?
2. Upplever mödrarna att de tillgodoser barnets grundläggande trygghetsbehov. Om så är fallet på vilket sätt?
3. Vilket stödbehov upplever mödrarna att de har?

Uppsatsen är en kvalitativ studie där sju mammor intervjuades. Undersökningen utfördes i Serbien med mammor som har barn i ettårsåldern. Det insamlade materialet användes som grund för uppsatsen. Genom att använda mig av en kvalitativ metod kunde en djupare förståelse av mödrarnas upplevelser av moderskapet fås.

Det som framkom var att mammorna i liten utsträckning ansåg sig ha förväntningar på föräldraskapet men genom undersökningen framgick det att de hade förväntningar både på sig och på sitt barn. Mammorna upplevde att det viktigaste som hänt i deras liv är just att ha fått barn.

Genom att vara lyhörda för sina egna och sitt barns signaler har mödrarna kunnat känna sig trygga i sitt föräldraskap och det har trätt fram en bild av barn som får sina behov tillgodosedda. Grundläggande trygghet är, i detta fall, ett kärleksfullt hem där man kan lita på varandra och där man kan hitta en fristad.

Mammornas stödbehov härleder mest till den egna familjen. Maken, den egna mamman och svärmor är de viktigaste människorna i nätverket. Inte minst för barnet. Även om mammorna i stor utsträckning känner sig nöjda med det stöd de har fått i och med att de blivit föräldrar saknar de möjligheten att umgås med andra mammor på t ex öppna förskolan.

Förord

Främst vill jag tacka de mammor som ställt upp på att delta i undersökningen. Utan er hade det aldrig gått!

Ett stort tack till Nadica. Din hjälpsamhet är något utöver det vanliga, du förgyllde jobbiga dagar!

Ett stort tack också till min familj som tålmodigt har stöttat mig och stått ut med mina bekymmer, utlägg och utfall. Ert stöd har varit ovärderligt. Jag hade aldrig klarat det utan er. Ingen nämnd ingen glömd!

Slutligen vill jag tacka två fantastiska lärare på skolan: Karin Lundén för att hon stöttat och väglett mig när det känts som jobbigast. Även om det inte blev så som jag tänkt mig så var ditt stöd viktigt! Och så förstås min handledare Anita Kihlström som tålmodigt stått ut med att jag varit ostrukturerad och ibland även irriterad. Ditt stöd och dina kommentarer har varit värdefulla på vägen – det blev nästan som jag ville, till slut, ändå.

Inledning	1
Syfte och frågeställningar	2
Föräldraskapet	3
Föräldraskapet i Sverige.....	3
Föräldraskapet i Serbien.....	4
Tidigare forskning	6
En mor blir till.....	6
Inte bara mamma.....	9
Metod	11
Metodval	11
Forskarrollen	11
Litteratursökning	12
Urval av undersökningsgrupp	12
Materialinsamling och bearbetning.....	13
Analys och tolkning	14
Etiska ställningstaganden	15
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	16
Validitet.....	16
Reliabilitet	16
Generaliserbarhet.....	17
Teoretiska perspektiv	19
Anknytningsteorin.....	19
Social påverkan	21
Attityder	21
Sociala normer.....	21
Konformitet	22
Samtycke	22
Resultat och analys	23
Mammornas uppfattning om sitt föräldraskap	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Förväntningar	23
Den goda modern	24
Hur mammorna upplever att de tillgodoser barnets behov	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Trygghet.....	26
Jämställdhet.....	28
Behov	29
Smisk.....	30
Stödbehovet mammorna upplever att de har.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Det som varit jobbigt.....	31
Det som var lättare, fast ändå inte	31
BVC.....	32
Kommun och stat.....	33
Slutdiskussion	35
Epilog	38
Referenslista	39
Bilagor	41

Inledning

Som nybliven förälder upptäckte jag att det inte alls är en självklarhet att bli mamma. Jag födde ett barn och plötsligt skulle jag veta hur jag skulle ta hand om detta liv. Jag visste inte hur jag skulle göra och ändå räknade de flesta med att jag skulle veta precis hur man gör och vad man känner. Samtidigt så var det många som hade åsikter om hur man skulle göra och jag kände mig stundvis diskriminerad som mor. Det stöd som BVC erbjöd var inte i min smak och passade inte min syn på föräldraskap. Så jag satt där ensam och försökte hitta ett sätt att vara den goda modern medan min man försökte hänga på i min utveckling. Frågorna blev fler och fler. Jag började allt mer fundera över hur andra mammor upplevde sitt föräldraskap och hur de växte in i den rollen. Hade andra mammor bra stöd från sitt nätverk? Vad upplevde de var lätt? Vad tyckte de var svårt? Tycker andra mammor, precis som jag, att trycket utifrån är hårt och att det finns krav på att man ska vara på ett visst sätt för att man ska bli sedd som ”den goda modern”? Jag upplevde att föräldraskapet i mångt och mycket utgick från den vuxnes behov och att normen är att man så långt det går försöker anpassa barnet efter de egna behoven. Barnets behov kommer, liksom, i andra hand. I Sverige anses det okej att låta barnet skrika sig till sömns. Hur ligger det till andra länder och kulturer?

Eftersom jag är andragenerationens invandrare så väcktes frågan om hur det är i mitt hemland. Hur upplever föräldrar sitt föräldraskap där? Upplever de att de får vara de föräldrar de vill? Utifrån vems behov styrs det första året som förälder? Hur hårt tryck har de normativa värdena gentemot de personliga?

Jag kommer med denna undersökning enbart ”nosa” på ett ämne som jag anser vara av stort intresse för den svenska forskningen och framtiden. Förhoppningen är att fördjupa mig i ämnet i fortsatt studier efter socionomexamen. För mig innebär denna c-uppsats en inblick i hur det kan vara i ett annat land, ett land under stor förändring. En förhoppning är att jag kommer att belysa att man kan vara en god förälder på väldigt många sätt. Det svenska föräldraskapet är visserligen gott men det finns goda föräldrar överallt, inte bara i Sverige. Jag tycker att det är på sin plats att påpeka att oavsett hur man väljer att vara förälder så gör, de allra flesta det, utifrån tron att man gör det absolut bästa för sitt barn.

Bowlby skriver i sin bok ”En trygg bas” (1994) att man i de rikaste länderna börjat bortse från grundläggande fakta, vilket han menar är att den mänskliga kraften bör ägnas åt att producera lyckliga, friska och självständiga barn. Istället ägnar vi all vår kraft åt att producera materiella varor. Jag menar inte att alla mammor ska stanna hemma och se efter sina barn tills de växer upp och jag menar heller inte att pappor inte är viktiga. För det är de. Jag hoppas bara få veta hur modern till barnen i ett land som inte är fullt så (ekonomiskt) utvecklat som Sverige upplever samma problematik som jag beskrivit ovan under det första året. Jag tänker inte gå in på ekonomiska och politiska diskussioner. Min avsikt är mer att belysa föräldraskapet ur moderns perspektiv så som det kan framträda i Serbien- ett samhälle under stor förändring.

Finns det goda sidor av föräldraskapet och upplevelsen av det som vi i Sverige kan anamma och kanske lära oss av? Delar som vi kan ta till oss och ge nyblivna föräldrar det stöd som de behöver. Ett stöd som uppmuntrar föräldrarnas personliga värderingar och hjälper dem att hitta sitt personliga föräldraskap, snarare än att uppmuntra dem att passa in i de trånga normativa värderingarna?

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är således att undersöka moderskapet i Serbien.

Frågeställningarna är:

4. Vilken uppfattning har mödrarna om sitt föräldraskap?
5. Upplever mödrarna att de tillgodoser barnets grundläggande trygghetsbehov.
Om så är fallet på vilket sätt?
6. Vilket stödbehov upplever mödrarna att de har?

Föräldraskapet

Föräldraskapet i Sverige

I Sverige inrymmer begreppet familj i princip kärnfamiljen. Även om tolkningen av ordets innebörd kan variera så är tolkningen ändå ganska snäv. I de flesta svenska familjer försörjer både mannen och kvinnan gemensamt familjen genom lönearbete. Frågan om hur familjen ska organisera vardagen har i hög grad varit en politisk fråga där det funnits en föreställning om att familjefunktionerna på sikt ska minska och övertas av offentlig verksamhet. Utvecklingen som skett under andra halvan av 1900-talet har inriktats på individuella rättigheter vilket har underlättat för kvinnor att förvärvsarbeta. Rättigheter och skyldigheter berör individerna och inte familjen som enhet¹.

Detta har förstås konsekvenser för just familjelivet. När vardagslivet är inriktat på den individuella utvecklingen och man måste "armbåga" sig fram för att klara sig så är det troligen lätt hänt att barnen kommer i skymundan. Det offentliga får således en allt större och viktigare roll för familjen. Den föräldraförsäkring vi har i Sverige är unik i världen men den skulle kunna bli mycket bättre. Idag har man rätt till 480 dagar varav 60 dagar är moderns som hon inte kan överföra till fadern och lika många är faderns som han inte kan överföra till modern. Detta innebär att 360 antal dagar finns kvar att "hushålla" med. I praktiken har dessa dagar tagits ut av modern. Detta har förstås cementerat könsrollerna samtidigt som det skapat ett ännu större tryck på kvinnorna eftersom det är de som stannar hemma och riskerar att bli av med arbete, inte hitta arbete och inte ha lika goda karriärmöjligheter som män. Mycket har förstås hänt i Sverige på jämställdhetsfronten, priset har bl. a varit att det offentliga allt mer fått ta över ansvaret för barnen. Traditionella och moderna föräldraideal existerar samtidigt.

Även om den politiska diskussionen om jämställdhetsfrågan i hemmet är både logisk och nödvändig så räcker den inte till varken till att beskriva eller bearbeta de interna förhållandena inom familjen. När det gäller mer grundläggande konflikter i samspelet i familjen leder ideologier, av alla slag, till att gemenskapen blockeras. Ideologier är trygga och meningsfulla för dem som är inne i värmen men inte för dem som är längst ner i hierarkin, d v s barnen. Övergången till den demokratiska och jämställda familjen skapar både konflikter och motsättningar. Generationen av idag saknar rollmodeller för hur man förhandlar och löser konflikter eftersom de själva vuxit upp på ett sätt som inte är förenligt med dagens syn på bl. a konflikter och barnuppfostran². För ungefär en generation sedan bröt den traditionella kärnfamiljen samman.³ Under de senaste åren har människor varit tvungna att återuppfinna både parförhållanden och barnuppfostran på nytt, detta utan att ha några egentliga förebilder. Förändringen som skett är inte enbart ett traditionellt generationsskifte utan även en konsekvens av att vi idag inte vill leva såsom våra föräldrar och förfäder gjort. Detta medför naturligtvis en osäkerhet. Många av oss har illbringat åtskilliga timmar inom den offentliga barnomsorgen. Det är inte särskilt konstigt att dagens föräldrar känner stor osäkerhet och har många frågor kring barn och barnuppfostran. Troligen är det också så att föräldrar alltid har känt en osäkerhet men att rådande normer och förebilder har varit självklara inslag i vardagen och det har inte varit accepterat att ifrågasätta. Samhället idag har en öppenhet som inte alltid funnits och som medför att gränser för vad som är "rätt" och vad som är "fel" har förflyttats. Detta leder till att föräldrar vågar visa den egna osäkerheten. Även skolan

¹ Bäck-Wiklund, 1997

² Juul, 1995

³ Juul, 2005

lider av samma osäkerhet och konflikt- och problemorientering som många familjer. Frågar man vilka värden som dominerar samhällets riktning och administration måste svaret bli: marknadens. En del av den marknadsorienterade kulturen är att tala om ”verktyg, modeller, koncept och metoder” och det är troligen det som föräldrar av idag ytligt sett också efterfrågar.⁴ Ett av problemen är att det inte finns några metoder som generellt är användbara och konstruktiva. När människor underkastas färdiga koncept vantrivs de och utvecklas dåligt. Koncept fungerar bra så länge som människor är beredda att underkasta sig dem och de kännetecknas av en låg tolerans mot ”avvikare”.⁵

Föräldraskapet i Serbien

Serbien har väldigt länge varit drabbat av krig, både indirekt och direkt. Den politiska diskussionen har under lång tid rört just detta ämne. De senaste åren har diskussionerna varit fredsbevarande och idag sker dessa på ett plan där man försöker bygga upp ett land som förfallit. Diskussionen handlar om hur man överhuvudtaget ska uppfylla alla krav som behövs för att kunna söka medlemskap i EU. Den här processen är extremt långsam eftersom det finns starka strukturer som handlar kring stort kapital, organiserad brottslighet och korrumpierad politik. Dessa grupper ser gärna att Serbien står still i utvecklingen eftersom deras existens troligen kommer att bli hotad den dag EU och Europa får något att säga till om i Serbien. Dessa grupper motverkar en positiv utveckling och de ser gärna att bakåtsträvande grupper utvecklas i landet. Dålig materiell och social situation, politisk ostabilitet och kontroll av elektroniska och tryckta media har lett till djupa konflikter bland folket, en utbredd nationalism och ett ointresse bland unga att röra på sig, kommunicera och utbyta erfarenheter.⁶

Den politiska diskussionen kring familjeliv har således stått relativt stilla. Landets ledning har, med en dålig ekonomi, inte kunnat betala ut vare sig ålderspensioner eller barnbidrag. Barnbidraget betalas ut till familjer som har en inkomst som är lägre än den aktuella genomsnittliga inkomsten. Mammaledigheten är relativt omfattande men innefattar endast modern. Den tvingar modern att sjukskriva sig 28 dagar innan beräknad förlossning, därefter är modern sjukskriven tre månader. Efter sjukskrivningen har modern rätt att söka mammaledighet som uppgår till 365 dagar från den dag sjukskrivningen påbörjades. Utbetalningen görs av företaget modern är anställd hos, företaget i sin tur får dessa pengar av staten. För att få rätt till mammapeng ska modern ha varit anställd i minst sex månader. Ersättningen för mammaledighet är 100 % av lönen. Fadern finns överhuvudtaget inte i den politiska diskussionen. Han får inte lov att närvara vid förlossningen och han anses i allmänhet inte lika viktig som modern. Föräldrarna har tillgång till bvc där läkare och sjuksköterskor arbetar. En jämställdhetsdiskussion är inte att tala om på denna nivå. Istället försöker man motverka de dåliga födelsetalen genom att ge föräldrar engångssummor för andra, tredje och fjärde barnet. För andra barnet uppgår summan till ca 5000 kronor, för tredje barnet 9000 kronor och för det fjärde barnet till 13 000 kronor. Denna summa pengar utbetalas över en period på tolv månader. Argumentet för att inte betala ut en engångssumma är för att familjerna inte skall använda pengarna för att investera i annat än barnet. Huruvida familjen skulle behöva en ny spis eller ett kylskåp är det ingen som bryr sig om. Om man sätter summorna i relation till priser kanske man, i Sverige, får en uppfattning om ersättningens höjd. Ett paket Pampers kostar 120 kronor, paraplysulky

⁴ Juul, 2005

⁵ Ibid.

⁶ www.zamilsisrbiju.org

kostar från 500 kronor och en burk barnmat kostar runt 17 kronor. För den som inte vet priserna i Sverige så kostar en burk Semper barnmat runt 12 kronor och ett paket blöjor kostar ungefär lika mycket som i Serbien, 120 kronor. Som man ser är ersättningshöjd relativt liten och frågan är hur mycket hjälp man får av dessa ersättningsnivåer – som dessutom delas ut över en tolv månadersperiod. Mödrar som inte har någon inkomst är inte berättigade till mammapeng men ersättningen för barn två, tre och fyra är alla berättigade till.

Mödrskapet i Serbien tycks således fortfarande vara en fråga som i hög grad rör familjen. Samhällets intresse, har till följd av den politiska situationen, varit obefintlig och mödrarna är utlämnade till sig själva och till de resurser de själva kan uppbåda.

Tidigare forskning

Varje år föds det i Sverige, enligt SCB, drygt 100 000 barn. Denna siffra har visserligen ökat, men inte mer än ca 10 000 per år de senaste åren. Trots att så många barn föds och trots att så många föräldrar blir det för första gången finns det väldigt lite forskning i ämnet. Hur är det att bli förälder? Vilka känslor väcks? Vad händer med en som människa? Det finns en uppsjö av handböcker för föräldrar. En del är bra, andra är mindre bra. De flesta är skrivna av erfarna psykologer, terapeuter och andra fackmän. Men väldigt få har en gedigen forskningsrapport som grund. Hur kommer det sig att det är så tunt på forskningssidan?

Det finns visserligen en rad böcker som tar upp barnets perspektiv, som handlar om fäder och deras upplevelser liksom om familjen under förändring. Ett exempel på en sådan bok är Margareta Bäck-Wiklunds bok "Det moderna föräldraskapet". I boken tas upp viktiga aspekter så som föräldrarnas syn familjelivet och på familjeprojektet. Det tas även upp hur relationerna hemma och synen på jämställdhet påverkar mödrarnas välmående och känsla av säkerhet och trygghet. Fokus i undersökningen ligger på hur män och kvinnor talar om sin familj och hur de upplever familjelivet. Perspektivet ligger på föräldrarnas självständighet och hur de inom familjen förhandlar kring detta och hur de hjälps åt att bevara sin självständighet eller som författarna kallar det, autonomi. Att få barn innebär en förändring av känslan av självständighet. Det utökade ansvaret man får, i och med att man får barn, är ingenting som kan förhandlas bort. Barnet blir föräldrarnas ansvar och för många blir det ett bra "görbarhetsprojekt" där målet är att skapa det perfekta barnet med hjälp av experternas råd.⁷ Denna undersökning är givetvis viktig i flera avseenden. Den speglar dock inte det som jag är intresserad av att undersöka, nämligen mammors inre upplevelser av moderskapet och vilka inre konflikter som kan uppstå när inre upplevelser möter de sociala normerna. Jag har därför valt att inte ta med denna studie.

Daniel Stern är en av dem som fokuserat på mödrarnas inre upplevelser av föräldraskapet, Helene Brembeck är en annan. Hennes fokus ligger på just mödrarna och deras förhållningssätt till moderskapet.

En mor blir till

Daniel N. Stern har skrivit flertalet böcker som tar upp de inre upplevelserna. I sin bok "En mor blir till – hur moderskap förändrar dig för all framtid" (1998) skriver Stern att den nyblivna modern utvecklar en helt ny sida av sin personlighet och att denna sida ofta inte syns eftersom modern har fullt upp med yttre, fysiska uppgifter. Att mata barnet, trösta och lugna det, att hitta en relation till barnet och finna sig tillrätta i sin nya roll tar så mycket av kraften att modern knappt har tid att lära känna den nya sidan av sig själv. Den nya modersmentaliteten kommer under en tid att vara i förgrunden för att sedan dra sig tillbaka och alltid finnas till hands när den behövs. När kvinnan skall börja arbeta igen har en central roll för hur länge hon kommer att gå upp i sitt moderskap helt och hållet. Ju tidigare hon måste börja jobba desto kortare tid kommer hon ju att gå upp i moderskapet helt.

För mödrarna är det viktigt att få bekräftelse på sin nya identitet. Ett stödande nätverk är viktigt. Nätverket brukar ofta bestå av andra småbarnsmödrar eller äldre kvinnor med

⁷ Bäck-Wiklund, 1997

stor erfarenhet av barn eller moderskap. Förväntningarna är stora på den nya modern. Även familjens inställning till modern förändras, hon har helt plötsligt ett ansvar att vara en länk mellan generationerna. Detta ansvar kan överväldiga många kvinnor. Utöver de inre förändringarna som kvinnan genomgår måste hon alltså kämpa med de kulturella och sociala normerna och värderingarna som präglar samhället hon lever i, faktorer som ingen undgår att påverkas av. Att då ha ett stödjande nätverk kan spela en betydande roll. Framförallt slipper modern känna sig ensam alltför långa stunder. Socialt isolerade mödrar som inte har lyckats skaffa sig ett stödjande nätverk utgör en riskgrupp. De kan få problem att skapa en god relation till sitt barn och de drabbas i större utsträckning av depressioner. Kvinnor som har en egen mamma som kan hjälpa till i början av föräldraskapet brukar få ha en central roll i nätverket. Svärmodern är en annan viktig person.

Stern skriver att han är förvånad över hur sällsynt det är att kvinnor beskriver denna inre värld och att det kanske har att göra med att det är svårt att beskriva dem på ett begripligt sätt, både för sig själv och för andra. Trots att denna inre värld är den värld mödrar i hög grad lever i så är det märkligt hur lite man talar om detta. Inom primärvården pratar man gärna om fysiska åkommor såsom såriga bröstvårtor, morgonillamående, amningens vara eller icke-vara och om småbarnsföräldrars brist på sömn. Ändå är det i sin inre värld mödrarna lever i och som är deras verklighet.

Stern tar upp kvinnans förberedelser för moderskapet under graviditeten. Han beskriver hur den blivande modern under graviditeten har föreställningar om barnet. Spekulationerna färgas av egna förhoppningar, farhågor, tidigare livshistoria och de säger en del om de egna värderingarna och prioriteringarna. En del mödrar hävdar bestämt att de inte gör sig några fantasier om barnet men Stern menar att man redan i valet av namn avslöjar förhoppningar om vilken typ av barn man vill ha. Fantasier är ett ändamålsenligt och fruktbart sätt att förbereda sig inför en förestående situation. Under slutet av graviditeten avvecklas de detaljrika fantasierna om barnet för att ge plats åt det verkliga barnets födelse. Genom att rensa ut fantasier kan hon och barnet påbörja sin relation utan att hämmas av ”gammal bråte”.

I och med dessa fantasier kan barnet när det föds få olika roller som modern förväntar sig att det ska spela. Några av dessa roller är:

- Modern skulle kunna förvänta sig, utifrån att hon alltid fått kärlek med utgångspunkt i vad hon gjort och inte för vem hon var, att hon i och med barnets födelse äntligen får någon som älskar henne för den hon är. Risken finns här att modern får det extra svårt när barnet blir argt och stöter henne ifrån sig.
- Barnet kan även få vara ett ersättningsbarn. Alltså en kompensation för modern för den förlust hon drabbats av. Det händer också att den blivande modern hoppas på att barnet ska kunna ersätta det som gått förlorat. Detta kan vara en tung börda för det lilla barnet som inte vet vilken uppgift det har.
- För nyblivna mödrar är det inte helt ovanligt att de kan känna sig deprimerade. I vissa fall kan detta vara en längre period och modern kan komma att använda sig av barnet som ska få henne att känna sig mer delaktig och engagerad i livet. Att få denna roll är tungt för ett barn. Barnet kan utveckla personliga egenskaper som ska hjälpa mamma att må bättre, det kan bli överdrivet aktivt och charmigt.

- Många föräldrar försöker förverkliga sig själva genom barnet. Barnet blir en förlängning av oss själva. Det vi inte lyckades med i livet ska barnet lyckas med. Dessa, ofta outtalade, ambitioner har en enormt stark påverkan på barnet.
- Om barnet skulle komma till som en följd av t ex ofrivillig barnlöshet kan det uppfattas som en dyrbar gåva, som en skänk från en högre makt. Detta har oftast positiva förtecken.

Stern tar även upp hur anknytningsprocessen tar sin början under graviditeten samt vilka processer modern går igenom under förlossningen och strax därefter. Han beskriver hur fantasibarnet inte automatiskt försvunnit utan det kan göra sig påmint genom att barnet som kommit inte stämmer överens med fantasibarnet. Modern kan då ha förväntningar på hur barnet ska vara utan att egentligen vara medveten om detta. Modern kan uppleva en konflikt mellan det verkliga barnet och fantasibarnet hon skapat under graviditeten. Hon kan i det närmaste bete sig mot barnet utifrån det fantasibarn hon skapat under graviditeten. Om modern t ex fantiserat om det lilla perfekta barnet som aldrig gråter och alltid är tillfreds kan hon ha väldigt svårt att acceptera när hennes nyfödda barn gråter och inte vill ligga i sin spjäsäng och inte verkar nöjd.

Stern behandlar även frågan om hur modern jämkar samman rollerna som mor och yrkeskvinna. Han beskriver känslor av ambivalens och sorg som kan uppstå i samband med att ett beslut om när och om modern ska återgå till arbetet. Beslutet är i hög grad kulturellt betingat beroende på vilka förutsättningar modern får i sitt land. Mödrar som försöker jämkar samman familj och arbete bortser ofta från att de kompromisser de tvingas leva med i grund och botten inte är deras fel utan en följd av rådande samhällseliga normer, värderingar och traditioner. Många mödrar som tvingas återuppta arbetet när barnen är mycket små plågas konstant av oro, dåligt samvete och känslor av otillräcklighet.

Stern tar också upp frågan om jämställdhet i sin bok. Han menar att det finns tre faktorer som bidragit till att de jämställda förhållandena blivit fler

1. Den ekonomiska situationen tvingar båda föräldrarna att arbeta heltid
2. Kvinnorörelsen frammarsch
3. Frånvaron av forna tiders storfamilj har gjort det nödvändigt för fadern att träda in och ta den plats som tidigare upptagits av mor- och/eller farföräldrar.

Många par har jobbat aktivt för att få en mer jämställd relation, oftast på kvinnans initiativ. Arbetet de haft framför sig har varit både svårt och stort och mannen har ofta fått uppleva vilken fantastisk tillfredsställelse han får av att tillbringa tid med sitt/sina barn. Det finns dock ett litet antal mödrar som i slutändan ändå önskar att maken makade lite på sig så att hon fick ta på sig mer av det odelade föräldraskapet. I en sådan situation känner sig maken naturligtvis både lurad och avvisad. I de äktenskap där jämställdheten fungerar bra är det positivt att kvinnan kan lita på att hennes man kommer att ta sitt ansvar gentemot barnet den dag hon måste återvända till arbetet. Detta kan annars vara ett starkt orosmoment för nyblivna mödrar. Men de kan, i en jämställd relation, på ett annat sätt se fram emot ett liv både som mor och som yrkeskvinna. Under dessa omständigheter känner kvinnan ofta en djup tacksamhet och

vänskap gentemot sin man. Kvinnor i jämställda relationer verkar känna sig mer tillfreds i sin roll som mor.

Här presenteras det material som närmast beskriver de frågor som jag ställt mig i denna undersökning. Den primära frågan handlar just om moderns inre värld och Stern beskriver detta och bristen på kunskap i ämnet på ett lättläst och intressant sätt. Som nämnt så är det väldigt lite forskning i detta ämne och även Stern bekräftar detta i sin bok.⁸

Inte bara mamma

Helene Brembeck är FD i etnologi och hon arbetar som lärare och forskare vid Göteborgs Universitet. Hon har bl a skrivit boken ”Inte bara mamma” som handlar om unga kvinnors förhållningssätt till modersrollen.

Moderskap innebär, för de unga kvinnorna i Brembecks studie, om mer än att ha fått barn. Det handlar om en ”institution” som kan anses vara uppbyggd av traditionsenliga ideologier, föreställningar och idéer som en mamma ska förhålla sig till – en mångfald av konstruerade positioner. Det är primärt inte det praktiska som är problemet med att vara mamma. De flesta klarar av både förlossning, amning blöjbyten och blöjexem. Problemet uppkommer när modern ska hantera alla idéer som inryms i begreppet moderskap. Svårigheten ligger i att hitta sin egen, personliga inställning till moderskap och hur man vill förhålla sig till detta. Kvinnor kan ha svårt att motsätta sig den traditionella föreställningen om moderskap:

- det finns en föreställning om att moderskärleken tänds i samma ögonblick som modern ser sitt nyfödda barn
- en föreställning om att moderskapet är kvinnans primära identitet
- föreställningen om att modern alltid sätter sina behov sist, hon uppoffrar sig alltid för andra.

Moderns föreställningar om hur man ska vara som mamma är nära förknippade med vilka föreställningar hon har om sitt barn. Det kan handla om barnets natur, vilken relation mamman ska ha till sitt barn osv.

För generationer av kvinnor har, i brist på andra möjligheter, rollen som maka och mor varit den mest belönande och det är det många kvinnor har sett fram emot. Det är dock så att i samhället finns det, genom bl a olika sorters medier, en mängd bilder av hur ”den goda modern” ska vara och dessa har ingen förankring i människors konkreta livsmiljö. Samtidigt har unga människor idag ett allt mer reflexivt och prövande förhållningssätt. Både i relation till sig själv och till de bilder som medierna bjuder på.

Brembeck tar, i studien, även upp mammornas syn på utseende och klädsel. Det finns ett förväntat sätt att klä sig och bete sig som mamma. Medierna visar upp en typ av moder och denna typ premieras av samhället – man blir uppfattad som en bra mamma fast man kanske inte är det. Synen på moderskap ska omvandlas till en levd verklighet och den kan stylas efter tycke och smak. Konsumtionskulturen har gjort att man som

⁸ Stern, 1998

individ lärt sig att man genom att uttrycka sig själv åstadkommer effekter i det sociala fältet. Genom klädstil uttrycker man något till sin omgivning. Mediernas budskap till läsarna är "ta hand om dig själv".

Brembeck beskriver i boken hur allt fler manliga barnuppfostringsexperter började dyka upp runt sekelskiftet. Kvinnorna, speciellt de bildade, välkomnade de nya experterna eftersom man då ansåg att barnuppfostran var något som skulle "läras" snarare än något som var spontant och automatiskt. Freud gör sitt intåg med psykoanalysen och han har en betydande roll för hur man fortsättningsvis kommer att se på pojkar, flickor och mödrar. Vidare beskriver Brembeck hur ett antal teoretiker tar plats och talar om hur mödrar ska vara mot sina barn. Hon nämner däribland anknytningsteorins fader John Bowlby och den något yngre Diane Richardson (hon gav bl a råd om hur man ska stimulera sitt barns intellektuella utveckling). Kritiken dessa teoretiker får är ganska stor från Brembecks håll eftersom, menar hon, alla dessa teorier lägger ansvar och skuld på mödrarna. Däremot ställer hon sig positiv till Daniel Stern som, menar Brembeck, stödjer kvinnornas idéer. Experterna har spelat stor roll för konstruktionen av bilden av "den goda modern" och de har betytt mycket för mödrarna under förra seklet. Många av experterna har uppfattats som respektingivande auktoriteter och många kvinnor har säkerligen känt stor press och ångest när de inte kunnat följa deras råd till punkt och pricka. Expertisen har varit, och är, en källa till trygghet men också frustration. De expertråd som finns återfinns inte i en bok utan mångfaldigas och förmedlas genom flera kanaler (föredrag, filmer, artiklar m.m.) när de sedan når sin målgrupp gör den det utan någon förankring i individens sammanhang.

Brembecks undersökning har fokus på just mödrarna och deras förhållningssätt till moderskapet.

Metod

Metodval

Den kvalitativa metodens fördel är öppenheten⁹, man har möjlighet att förklara och omformulera frågorna så att den tillfrågade förstår frågans innebörd och man anpassar sig till de svar man får¹⁰. Jag ville genom att intervjua belysa hur informanterna upplever och känner i förhållande till mina frågor. Målet var att få nyanserade och otolkade beskrivningar av deras upplevelser och detta är svårt att få i en kvantitativ undersökning¹¹ så valet av metod var förhållandevis enkelt.

När jag vidare funderade över hur jag skulle gå tillväga för att få svar på mina frågeställningar föll valet på intervjun. Även om observationen upptog en del av funderingarna så hade det varit svårare att få svar på mina frågeställningar utifrån observationerna då jag i hög grad ville komma åt mammornas uppfattning och upplevelse av föräldraskap, stöd och trygghet. I en intervjusituation är det, för forskaren, lättare att styra för att få den information man är intresserad av vilket innebar att valet föll på halvstrukturerade intervjuer.

Det var dock svårt att bara använda mig av intervjuguiden eftersom jag upplevde att informanterna inte alltid förstod hur jag menade med frågorna och vad jag ville få fram. Må hända har kulturella skillnader här spelat en roll. Sättet jag uttrycker mig på för att få fram det jag vill ha sagt skiljer sig troligen från mina informanternas sätt att uttrycka sig. När jag hade provintervjuat en bekant blev jag besviken över hur vi hade talat förbi varandra och hur vi hade missförstått varandra. Redan här började delvis analysarbetet. Skulle det vara så här i alla intervjuer? Varför var det så och hur kom det sig att vi inte förstod varandra. Hur kunde detta påverka intervjun och resultatet? Redan i första intervju fann jag snabbt att samma frågor och funderingar dök upp som från provintervjun därför bestämde jag mig för att vara lite friare i mitt sätt att intervjua. Frågorna behöver inte ställas i en bestämd ordning och den exakta formuleringen behöver inte heller följas för alla informanter¹². Jag försökte hålla mig till den ordningsföljd frågorna var presenterade på och jag läste även frågorna ordagrant. Jag var dock öppen för informanternas kroppsspråk och/eller öppna frågor. När behovet fanns att förtydliga hur jag menar så gjorde jag detta.

Forskarrollen

Jag försökte i intervjusituationen att tona ner min egen roll genom att inte gå in i diskussioner, lägga värderingar i det som sägs o s v. Alla mina informanter verkade vara helt obesvärade av att jag använde mig av en bandspelare. Jag upplevde snarare att de blev nervösa när jag, ibland, skrev ner någon minnesanteckning.

Kvale menar att i intervjusituationen, som är ett samspel mellan människor, utvecklas kunskap genom dialog. Samspelet är varken så opersonligt som i en enkät eller så personligt som hos en terapeut. I detta sammanhang, forsknings-sammanhanget, är det helt upp till den som intervjuar att skapa en stämning där informanterna känner sig

⁹ Kvale, 1997

¹⁰ Andersson, 1990

¹¹ Kvale, 1997

¹² Ibid.

trygga nog att tala om sina upplevelser och känslor. Samtidigt som intervjuaren ska uppmuntra personliga uttryck så måste hon även se till så att intervjusituationen inte förvandlas till en terapeutisk situation¹³. Jag återkommer mer till detta i avsnittet om etiska aspekter.

Det som framkom i intervjuerna förvånade mig eftersom jag hade haft en del förutfattade meningar och det nu kom fram att den värld mammorna beskrev för mig var enormt lik den värld jag lever i här i Sverige. Tyvärr finns inte alltid förutsättningarna för att bemöta de önskemål som mammorna uttrycker men min förhoppning är att det inom en snar framtid kommer att börja ske.

Litteratursökning

I litteratursökningen har jag mest använt mig av universitetsbibliotekets databaser Libris, Gunda och artikelsök. De nyckelord jag använt mig av har bl. a varit: bli/blev mamma, mamma, mor, anknytningsteori, attachment, attachment parenting, moderskap, föräldrar, barn, relation, barnuppfostran.

Väldigt fort blev jag varse att det inte finns mycket skrivet om mödrars inre värld och hur de upplever föräldraskap och vilka konflikter som kan ske mellan inre och yttre föreställningar om föräldraskap. Böcker som inte är vetenskapligt förankrade finns det hur mycket som helst av. De flesta är skrivna av erfarna psykologer och terapeuter och de behandlar oftast praktiska frågor och/eller tillvägagångssätt. Men bland vetenskapliga texter är utbudet begränsat.

Urval av undersökningsgrupp

Hela uppsatsen handlar om mammor. Den mesta forskning som handlar om föräldra-, barnrelationer handlar om mammor och deras relation med/till barnet. Feministerna skriker efter en mer jämställd inställning till föräldraskap och man vill ta in fäderna i diskussionen. Genom att fokusera på mödrarna befäster man naturligtvis de föreställningar som finns om moderns roll. Samtidigt så ser det så ut i verkligheten att det oftast är mödrarna som tar hand om barnen. Anders Broberg menar att forskningen avspeglar hur det ser ut i samhället, nämligen att ett engagerat föräldraskap är något som i högre grad utmärker mammor mer än pappor¹⁴. Utgångspunkten för att skriva den här uppsatsen har varit hur mammor upplever sitt föräldraskap och hur de ger sina barn trygghet liksom vilket stödbehov de har. Jag är glad över att jag valde att fokusera på mammor eftersom inte ens det visade sig vara så problemfritt som jag hade tänkt mig, med tanke på språkliga och kulturella skillnader. Hur hade det inte varit om jag träffat män?

För att få informanter till uppsatsarbetet använde jag mig av nätverks- eller, som den också kallas, snöbollsmodellen. Detta innebär att jag kontaktade en bekant, Nadica, och frågade om hon kunde hjälpa mig. Nadica kontaktade en kompis som gärna ville ställa upp och hon i sin tur kontaktade ytterligare tre mammor som ställde upp. Nadica kontaktade även sin mans kollega som tackade ja till att vara med och hon i sin tur kontaktade ytterligare två mammor. Jag hade inget bortfall. De informanter jag

¹³ Kvale, 1997

¹⁴ Broberg, 2006

intervjuat kommer samtliga från en liten stad i centrala Serbien. Namnen är här fingerade.

- Sofia, 31 år, högskoleutbildning, har en son på 14 månader, bor tillsammans med sin man i egen lägenhet, arbetar heltid från det att barnet var 6 månader
- Daniela, 24 år, gymnasieutbildning, har en dotter på 12 månader, bor tillsammans med sin man i samma hus som svärföräldrarna men i egen lägenhet, arbetar heltid från det att barnet var 6 månader
- Jelena, 26 år, gymnasieutbildning, ej avslutad högskoleutbildning, har en dotter på 5,5 månad, bor tillsammans med sin man i samma hus som svärföräldrarna men i egen lägenhet, mammaledig för tillfället
- Klara, 27 år, gymnasieutbildning, har en dotter på 7 månader, bor tillsammans med sin man i eget hus, mammaledig för tillfället
- Alexandra, 31 år, högskoleutbildad, har en dotter på 17 månader, bor tillsammans med sin man och svärmor, arbetar från det att barnet var 11 månader
- Katarina, 35 år, högskoleutbildning, har en dotter på 9 månader, bor tillsammans med sin man i egen lägenhet, arbetar från det att barnet var 6 månader
- Sara, 30 år, högskoleutbildning, har en son på 16 månader, bor tillsammans med sin man i samma hus som svärföräldrarna, arbetar från det att barnet var 11 månader

Att mammorna jag intervjuade kommer från olika samhällsskikt är egentligen en slump. Mitt enda kriterium för mammorna var att de skulle ha ett barn som är ungefär ett år gammalt. Jag var noga med att mamman skulle ha endast ett barn. Anledningen till detta är att jag ville att mamman skulle vara så nära sina upplevelser, tankar och känslor som möjligt. Det får inte ha gått för lång tid sedan hon hade fått barn för ju längre tiden går desto mer kommer man ifrån de ursprungliga känslorna.

Materialinsamling och bearbetning

För att genomföra undersökningen och hitta informanter fick jag hjälp av Nadica som arbetar på ett center som är religiöst och politiskt obundet och som arbetar med att hjälpa nyanlända flyktingar. Vid val av plats för genomförande av intervjuerna var valmöjligheterna begränsade men eftersom Nadica kunde låna oss ett kontor kunde informanterna välja om vi skulle träffas på kontoret, hemma hos dem eller på café. Samtliga valde att träffas på kontoret. Jag tror att intrycket informanterna fick av att träffas på kontoret var positivt och förtroendeingivande – speciellt som organisationen lokalerna ligger i har den profil de har. Risken med att sitta i sådana lokaler är att informanterna kan ha svårt att placera mig och kanske gärna placerade mig i organisationens sammanhang. Jag har varit noga med att påpeka för alla informanter att organisationen har varit vänlig nog att låna mig lokalerna men att vi inte arbetar ihop.

De genomförda intervjuerna tog mellan 45 och 90 minuter, beroende på hur pratsamma mammorna var. I samtliga fall använde jag mig, med informanterna medgivande, av bandspelare. Detta för att kunna fokusera på det mammorna sa och för att lättare kunna

lägga märke till stämningar, kroppsspråk o s v. Det var också mer säkert att jag skulle få med mig allt mammorna sa och jag skulle undvika feltolkningar. Jag upplevde inte att informanterna blev påverkade av bandspelaren. Jag hade också ett anteckningsblock där jag antecknade sådant som jag tyckte var viktigt och som jag inte ville riskera att glömma, jag upplevde att informanterna blev mer besvärade av detta än av bandspelaren – troligen för att de inte visste vad jag skrev. Jag påpekade för informanterna att jag antecknade sådant som jag inte ville glömma och sådant som jag ville komma ihåg att fråga dem om senare under intervjun.

Klientintervjuerna inleddes med en muntlig information om vem jag är, bakgrund till undersökningen, vad informationen ska användas till och sekretess. Jag hade även ett skriftligt intyg från skolan där det stod att jag skriver c-uppsats och att jag har tystnadsplikt.

Efter varje intervju skrev jag ner egna tankar och känslor jag hade och sedan skrev jag ut intervjuerna. Jag skrev ut dem ordagrant med undantag från långa beskrivningar av sådant jag inte ansåg var relevant för undersökningen. Detta nämnde jag bara kort i utskriften och skrev inom parentes ”beskrivning av...”. Vidare skrev jag inom parentes om informanten uttryckt något ordlöst, exempelvis långa pauser, gråt eller liknande. Anledningen till att jag valde att skriva ut intervjuerna ordagrant var att jag inte ville riskera att missa vissa nyansskillnader som jag tror att jag hade missat annars.

Analys och tolkning

Analysen har från första början varit en del av arbetet. Genom att låta analysen vara en del av materialinsamlandet, alltså intervjuerna, har jag kontinuerligt kunnat pröva mina tolkningar och idéer. På det här sättet blir det lättare att göra den slutliga analysen och förhoppningsvis är analysen bättre förankrad.¹⁵ Ambitionen har varit att hela tiden arbeta på detta sätt.

Intervjuerna har jag analyserat utifrån den tidigare forskningen och de teoretiska perspektiven jag valt. Analysen har jag gjort genom att jag först läst intervjuerna var för sig för att skaffa mig en allmän mening om vad som kommit fram och vilka tema som kan urskiljas. Sedan har jag fördjupat mig ytterligare i de teman som har kommit fram. Det har kommit sig naturligt att jag växlat mellan helheten och delarna av intervjuerna. Inom den hermeneutiska traditionen ses detta som något positivt då man genom detta anger möjligheten för en allt djupare förståelse av meningen. Helheten som kommit fram i intervjuerna har jag försökt matcha mot delarna och tvärtom.¹⁶

Delvis har jag använt mig av meningstolkning. Detta innebär att man tar ut relevanta meningar ur intervjun och tolkar dessa. Tolkningen genomsyras av misstro mot den direkta meningen som kommer till uttryck. Man tolkar alltså delar av vad en person säger i förhållande till vad hela intervjun uttrycker.¹⁷

¹⁵ Kvale, 1997

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

Etiska ställningstaganden

Jag önskar att hela mitt arbete ska genomsyras av en etisk medvetenhet och ett ställningstagande som alltid är till informanternas förmån. Jag tror att föräldraskap som ämne är så känsligt att många kan komma att ifrågasätta sig själva och sin roll och därför är det viktigt att undvika att sådana situationer uppkommer. Självklart kan man inte garantera något men ju bättre förberedd man är desto mindre är risken att det blir skador.

En grundläggande utgångspunkt för all samhällsforskning är respekt för medmänniskor. Det är viktigt att skydda de enskilda som medverkar, både deras fysiska och psykiska integritet måste tas tillvara.¹⁸ Humanistisk samhällsvetenskapliga forskningsrådet har utarbetat etiska regler som sammanfattas i följande huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.¹⁹

Informationskravet innebär att forskaren ska informera undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras medverkande. Upplysningarna ska innehålla information om att deltagandet är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan.²⁰ Som jag redan skrivit ovan, så började jag intervjun med att berätta för informanterna vem jag är och bakgrund till undersökningen. Jag var också noga med att säga att intervjun var frivillig och att de kunde avbryta när som helst. Jag beskrev ämnena vi skulle prata om, hur lång tid det skulle ta och påpekade att de självklart inte behövde svara på frågor om de inte ville.

Samtyckeskravet innebär att man inhämtar undersökningsdeltagarens samtycke till att genomföra undersökningen. Beroendeförhållande bör inte föreligga mellan forskaren och undersökningsdeltagaren.²¹ Mammorna har lämnat samtycke till att delta i undersökningen genom att komma till intervjun. Inget beroendeförhållande föreligger mellan mig och intervjupersonerna.

Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter om undersökningens personerna ska ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna ska förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.²² Mammorna i undersökningen har min muntliga och skriftliga försäkran om sekretess. För att utomstående inte ska kunna identifiera de som deltagit i undersökningen har jag valt att aidentifiera undersökningens personerna genom att inte nämna namn, aktuella orter och jag tar heller inte upp förhållanden som direkt kan förknippas med personen i fråga.

Enligt nyttjandekravet får insamlade uppgifter om enskilda personer endast användas för forskningsändamål.²³ I inledningsskedet av intervjuerna informerades mammorna om att uppgifterna som lämnas till mig endast ska användas som underlag till uppsatsen. Enligt vidare rekommendationer av Humanistisk samhällsvetenskapliga forskningsrådet bör man ge undersökningsdeltagaren tillfälle att ta del av etiskt känsliga avsnitt i undersökningsrapporten innan den publiceras.²⁴ Detta har jag inte erbjudit mina informanter på grund av tidsbrist och därför att det praktiskt skulle vara komplicerat eftersom vi befinner oss i olika länder.

¹⁸ Holme & Solvang, 1997

¹⁹ Andersen, 1998

²⁰ Ibid.

²¹ Andersen, 1998

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

Oberoende hur noga man följer dessa krav måste man vara på det klara med att man i mötet med informanterna alltid gör något med dem. Man kan skapa förväntningar hos dem som man inte tänkt åtgärda, man kan starta processer hos dem som man inte har möjlighet att följa upp och man kan ha fått dem att lämna ut sig själva på ett sätt som de kanske inte hade tänkt sig.²⁵ För att minimera risken för detta undvek jag att ställa frågor som kan ha gett dem förhoppningar om hjälp men framförallt aktade jag mig för att ställa terapeutiska frågor. Detta var svårt eftersom de, i vissa lägen, lämnade ut sig själva och jag så gärna ville veta mer. Det var dock en omöjlighet att fråga vidare utan att dels riva upp fler svåra känslor och dels eftersom min intervjuguide, som tur var, inte tillät allt för stora utsvävningar.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet

Med validitet menas att man i en undersökning undersökt det som man avsett att undersöka. Jag planerade att undersöka hur mammor upplever sitt föräldraskap, hur de tillgodoser sitt barns trygghetsbehov och vilket stödbehov de upplever att de har. Validitet är beroende av vilka metoder som använts för att producera denna kunskap.²⁶ En svårighet kan ha varit när intervjuerna transkriberades och jag skulle översätta talspråket till skriftspråk. Även om jag talar flytande Serbiska framkom det ju under intervjuerna att vi inte alltid förstått varandra, troligen p.g.a. kulturella skillnader och att jag använde mig av en annan sorts språk än vad de är vana vid. Att göra en utskrift innebär, enligt Kvale (1998), att översätta från ett talspråk som har sin egen upprättningsregler till skriftspråket som har en annan uppsättningsregler. I och med att jag med den kulturella skillnad jag bär på troligen har en tredje uppsättningsregler kan detta ha minskat validiteten. För att undvika denna fallgrop har jag dock under transkriberingsarbetet varit noga med att återge pauser, suckar och tonlägen och jag har försökt att ”ta på mig de serbisk-kulturella glasögonen” för att lättare kunna förstå vad informanterna velat förmedla. Detta kan tyckas vara ett svårt arbete, och det är förvisso krävande, men då jag har bott i Serbien i flera år tog det inte lång tid innan jag fann mig tillrätta i den nya situationen. Det blev återigen en omställning sedan, när jag väl hemma i Sverige, återigen skulle granska materialet med ”svenska glasögon”. Jag har här försökt balansera upp, tolka och analysera utifrån den tvåkulturella kompetens jag har. Frågan återstår dock. Mätte jag det jag avsåg att mäta? Har jag under arbetets gång alltför mycket kommit ifrån de ursprungliga frågorna till förmån för den förståelse jag just beskrivit? Jag har under arbetets gång försökt verifiera den information jag fått tillgång till och som jag har tolkat och ju mer jag ifrågasatt det jag gjort och det som kommit fram desto fler frågor har dykt upp. Jag har fått släppa denna fråga och låta läsaren avgöra huruvida resultaten skulle kunna vara valida.

Reliabilitet

Reliabilitet hör samman med forskningsresultatens struktur och konsistens och uppbyggnad. För att resultaten i en undersökning ska vara giltiga finns det en rad saker

²⁵ Holme & Solvang, 1997

²⁶ Kvale, 1997

att reflektera över under pågående undersökning. Resultaten som kommer fram tolkas och om de tolkas på ett snedvridet eller subjektivt sätt kan resultaten helt ogiltigförklaras eller alternativt belysa nya aspekter av fenomenet. Man kan också som intervjuare kontrollera reliabilitet hos informanterna genom att som forskare ställa ledande frågor. Med detta kan man antingen påverka svaret eller kontrollera vart frågorna faktiskt leder.²⁷ Genom att i intervjuguiden om och om ställa frågor som berör samma ämne har jag kunnat fastställa viss reliabilitet i intervjusvaren. Där svaren varit annorlunda har jag i resultatdelen diskuterat detta och troliga orsaker till detta. Att svaren inte bekräftat reliabiliteten behöver inte nödvändigtvis minska undersökningens giltighet utan tillföra ytterligare en dimension. Genom att, i resultatredovisningen, inte ta allt som sägs för vad det är kunde jag lättare vara kritisk mot det som sagts och därigenom ökar reliabiliteten. Vidare har jag, där det passat, upprepat det informanterna sagt för att kontrollera att jag har förstått det rätt. Detta har oftast varit i samband med de uppföljande frågor jag ställt vars syfte har varit att få mer uttömmande svar. Reliabiliteten kan minska något när den bandade intervjun transkriberas. Värdefulla stämningar kan gå förlorade. Utskriften av intervjun är alltid en tolkning av själva intervjun, eftersom det var jag själv som skrev ut intervjuerna räknar jag med att jag fått med det jag tyckt varit viktigt för just mitt arbete.

Generaliserbarhet

Ett av målen med att generalisera är att studera det som är, alltså att försöka fastställa det typiska, det vanliga, det allmänna. Man vill öka överensstämmelsen mellan det man forskat på och det vidare skeendet i samhället.²⁸

Då en c-uppsats är så begränsad är det svårt att skapa förutsättningar för generalisering. Med koppling till tidigare forskning och valda teoretiska perspektiv är det dock möjligt att urskilja mönster i arbetet. Målet med uppsatsen har inte varit att generalisera utan förhoppningen har varit att exemplifiera och inspirera till vidare forskning. Mycket av materialet, har som sagt, överensstämmelse med den fakta jag presenterar och delar av materialet går säkert att generalisera. Det är dock viktigt att veta att enligt en humanistisk syn är varje situation unik och varje fenomen har sin egen inre struktur och logik.²⁹

Slutligen vill jag till metodkapitlet tillägga tankar och reflektioner kring det jag har lärt mig. Att åka utomland för att skriva en uppsats är inte, upplever jag, att göra det lätt för sig. Bland annat pga. de kulturella skillnader jag har beskrivit i validitetsavsnittet. Att komma ifrån denna fråga är dock omöjligt eftersom man alltid möter människor ur olika kulturella bakgrunder, oavsett om det sker i Sverige eller någon annan stans i världen. Jag känner mig absolut inte avskräckt från att göra ytterligare en uppsats i utlandet men jag känner mig däremot manad att skriva en uppsats hemma i Sverige. Då skulle jag troligen känna att det jag gör har mer nytta. Som det känns nu står jag helt handfallen inför de frågor och behov som mina informanter uttryckt gällande samhällsnivån. Jag skulle vidare ha mer sammansatta frågeställningar. Nu kändes det lite som att jag hade

²⁷ Kvale, 1997

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

tre mindre uppsatser i en och det var stundtals svårt att få ihop ämnena eftersom jag ville skriva så mycket mer om varje. Med intervjuerna och transkriberingen känner jag mig väldigt nöjd. Det var bra att göra en provintervju för att känna efter om intervjuguiden fungerar.

Teoretiska perspektiv

För att utforma ett analysredskap för min empiri har jag valt en kombination av teoretiska perspektiv. Det första perspektivet bygger på Bowlbys anknytningsteori. Det andra perspektivet bygger på begrepp om social påverkan.

Anknytningsteorin

John Bowlby har utvecklat bindningsteorin eller, som den också kallas, anknytningsteorin. Bowlby menade att trygg anknytning under de första levnadsåren är en förutsättning för emotionell säkerhet och självständighet senare i livet.³⁰

Att vagga sitt barn, trösta det, hålla det varmt, skydda det och mata det är sådant som föräldrar, enligt Bowlby, upplever en stark drift att göra. Han menar också att ingen förälder kan utgöra en trygg bas för sitt växande barn om hon inte intuitivt förstår och respekterar barnets bindningsbeteende – som ju är en naturlig del av den mänskliga naturen. Bindningsbeteende är varje form av beteende som leder till att en person når eller bibehåller närhet till någon annan klart identifierad individ som uppfattas som bättre i stånd att klara världen. Detta beteende är som mest påtagligt i situationer då personen är rädd, utmattad eller sjuk. Vetskapen om att det finns en bindningsperson tillgänglig skapar en känsla av trygghet och tillit. Ömsesidigt tillfredsställande relationer utvecklas inte i alla familjer, även om de sociala och ekonomiska villkoren är fördelaktiga. För att det ska kunna ske på bästa sätt är det dock viktigt att modern, som ju ofta får ta största ansvaret den första tiden, får all hjälp hon kan få i hushållet. Då kan hon ägna sin tid åt barnet. Barn vilkas mödrar reagerar lyhört på deras signaler och ger dem tröstande kroppskontakt är de som reagerar mest spontant och riktigt på andras bekymmer. Det finns rön som visar att spädbarn vars mamma är lyhörd för det och försöker samarbeta med det inte alls är så krävande och olyckligt. Denna typ av modersomsorg leder till att barnet, när det börjar närma sig ettårsåldern, håller på att utveckla självförtroende och stark tillit till modern liksom glädje åt hennes sällskap. När spädbarn hanteras okänsligt och utsätts för separationer kan följderna bli beklagliga. Barnet får en inneboende rädsla över att förlora sin mor, det ökar kravet på hennes närvaro och på sikt kan barnet få problem med att lita på att kunna få en trygg och kärleksfull relation till andra människor. Barn vars mödrar verkar arga, uttryckslösa och ovilliga till fysisk kontakt med barnet och som bannar med arg röst, hånar eller talar sarkastiskt om eller till sitt barn kan komma att hålla sig undan sin mor för att undvika att på nytt bli fientligt behandlad. Barnet vågar inte fästa sig vid någon av rädsla för att åter stötas bort, följden blir en blockering mot att uttrycka, eller ens känna, det naturliga behovet av en nära, tillitsfull relation, av omsorg, tröst och kärlek.³¹ För att underlätta för små barn som behöver separeras från föräldrarna är det viktigt att barnet får en vikarierande omsorgsperson, att barnet får ha egna saker och att man gärna talar med barnet om skälet för separationen. En god anknytningsrelation innehåller dessa tre aspekter:

1. Ett ömsesidigt värdesättande av nära relationer och en önskan om att ingå i sådana utan rädsla för att bli övergiven.
2. En förmåga att reglera starka känslor utan att bli övermannad av dem, gäller både den vuxne och barnet.

³⁰ www.ne.se, 2007

³¹ Bowlby, 1994

3. En förmåga att se andra människor som varelser med egna känslor och avsikter vilka man värdesätter och måste ta hänsyn till, gäller både den vuxne och barnet.

I detta kapitel har jag även valt att presentera delar av teorin som är mer fokuserade på barnet. Detta eftersom en del av undersökningen handlar om huruvida mamman uppfyller sitt barns trygghetsbehov och hur hennes sätt att vara skulle kunna tänkas påverka barnet.

Barnet skapar, under andra halvan av första året, inre arbetsmodeller som det använder sig av för att få en uppfattning om vad som händer i verkligheten. Barnet har förmågan att förutsäga vad som kommer att hända om det gör på det ena eller andra sättet. För att en inre arbetsmodell skall vara effektiv måste den stämma överens med verkligheten. Så länge relationerna till viktiga personer är positiva kan barnet även finna sig i negativa erfarenheter. Om de negativa upplevelserna överväger blir det svårare för barnet att "läsa av" föräldern och anpassa sitt beteende till vad som krävs för att barnet skall bli accepterat. Då barnet är beroende av föräldrarnas omsorg bevarar det de positiva upplevelserna av sin relation. Barnet förstår ha en närhet till föräldrarna utan att behöva uppleva allt för mycket smärta av relationens negativa aspekter. Den inre arbetsmodellen skildrar dock inte verkligheten längre och är inte längre ett effektivt hjälpmedel för att orientera sig i det sociala landskapet. Otrygga inre arbetsmodeller leder ofta till ett negativt samspel med både vuxna och jämnåriga. När spelet med föräldrarna inte karakteriseras av lyhördhet och förutsägbarhet utvecklar barnet olika typer av anknytningsmönster. Den trygga anknytningen är alltså en balans mellan utforskande och trygghetsökande, den undvikande anknytningen har sin betoning på utforskande på bekostning av upplevd trygghet, den ambivalenta anknytningen karakteriseras av sökande efter trygghet som inte lyckas och som går ut över möjligheterna att utforska världen och den desorganiserade anknytningen kännetecknas av en oförmåga att organisera anknytningsrelationen till föräldern på grund av att spelet är reglerat av rädsla.³²

I en funktionell relation mellan mor och barn överlappar föräldrarnas och barnets intressen men där finns också konflikter mellan konkurrerande mål. I en förälders rollmönster kan det ingå att vara förälder till flera barn, att vara partner, syskon, vän och sina egna föräldrars barn. Alla dessa roller måste balanseras. Övergången från att vara barnlös till att bli mamma innebär att individen måste utveckla en ny roll, en personlighetsstruktur. När man blivit förälder blir föräldraidentiteten en ny utgångspunkt att betrakta världen ifrån. De flesta västerländska småbarnsföräldrar vill gärna behålla sina olika identiteter. Det är viktigt att man inte bara är småbarnsförälder utan att man har en yrkesidentitet också som man kan aktivera igen efter föräldraledigheten. Den förändring som skett genom att mödrarna i större utsträckning har börjar förvärvsarbeta måste följas av en förändring av mansrollen också, framförallt när det gäller engagemanget i vården av barnen.³³

Människor har omedvetna och medvetna strategier för att mildra styrkan i emotionella tillstånd. Oftast handlar det om att minska negativa känslomässiga tillstånd men det sker även om vi vill öka det positiva tillståndet. Strategier för känslomässig reglering är så pass integrerade i personligheten att det sker automatiskt och det är nästan omöjligt att kontrollera. Strategierna för känslomässig reglering kan hänföras till de olika anknytningsmönster man ser hos barn. I undvikande anknytning vill man strategiskt minimera negativa känslor i ambivalent anknytning maximerar man negativa känslor

³² Broberg, 2003

³³ Broberg, 2006

medan man i den trygga anknytningen har en öppen kommunikation kring känslomässiga tillstånd. Exempel: människor som ha en undvikande anknytning har ett automatiskt sätt att hantera negativa känslor, de vill minimera dem och det gör de genom att t ex framhäva en defensivt positiv bild av sig själva och sitt oberoende.³⁴

Diskussionen om barnens sårbarhet går het på många håll och den gränisar förstås till diskussionen om hur bra föräldrar man måste vara för att barnet inte ska utveckla negativa anknytningsmönster. Inom anknytningsteorin betonar man betydelsen av att vara lyhörd för barnets signaler och svarar adekvat och förutsägbart på dem. Det är inte alltid lätt att veta vad barnet sänder ut för signaler och man kan, som förälder, således inte alltid svara på sitt barns signaler. Det som skiljer lyhörda föräldrar från mindre lyhörda är framför allt deras förmåga att reparera samspel som misslyckats och att inte lasta över ansvaret på barnet. Det räcker, med andra ord, att vara en tillräckligt bra förälder för att barnet skall kunna utveckla bra anknytningsmönster.³⁵

Social påverkan

Detta mer allmänna avsnitt handlar om hur människor påverkar varandras attityder och beteenden. Denna påverkan kan vara både medveten och omedveten för individen. I olika socialpsykologiska sammanhang brukar man kunna urskilja olika typer av påverkan, *social norm, konformitet och samtycke (och lydnad – som jag inte kommer att behandla i avsnittet)*, som jag i det närmaste kommer att gå igenom.³⁶ Anledningen till att jag valt dessa perspektiv är att den sociala påverkan är stor oberoende av vilket fenomen man tittar på och jag vill se hur sociala faktorer kan påverka beteenden. Avsnittet börjar dock med en beskrivning av vad som menas med begreppet ”attityd”.

Attityder

Med attityder menas våra positiva eller negativa värderingar av ett objekt. Vi kan ha attityder gentemot allt och de kan variera i styrka (stark eller svag). Vi kan även ha ambivalenta attityder, alltså både positiva och negativa tankar om ett objekt. Attityder hon människan underlättar samspelet med omgivningen, de hjälper oss att förenkla och organisera våra upplevelser eftersom den fungerar som en mall för förståelsen av likartade situationer. De hjälper oss också att styra beteendet mot sådant som belönar oss och undvika sådant som inte är önskvärt. Dessutom spelar våra attityder en viktig roll då vi med dem uttrycker egna åsikter och på så vis ökar samhörigheten med olika, likasinnade grupper. De attityder vi har kan vara medvetna eller omedvetna. Studier visar att kopplingen mellan attityd och beteende inte är så stor. Man kan alltså hävda en sak men bete sig på ett helt annat sätt.³⁷

Sociala normer

Sociala normer är oskrivna regler i en grupp som vägleder eller begränsar gruppmedlemmarnas beteende.³⁸ En del av normerna kan även återspeglas i samhällets

³⁴ Broberg, 2006

³⁵ Ibid.

³⁶ Ekehammar B, 2005

³⁷ Ibid.

³⁸ Ekehammar B, 2005

lagar och regler, ofta handlar det dock om traditioner, seder och bruk.³⁹ Skulle man bryta mot reglerna så kommer sanktionerna från gruppen och inte från samhällets rättssystem. Normer kan tala om för oss vad som gäller och hur man beter sig i olika situationer och hur andra agerar i liknande situationer. Sociala normer är allmänna sociala förväntningar på vårt beteende eller förväntningar på viktiga människor i vår omgivning och då kallas de för subjektiva normer. De förväntningar vi har på vårt egna sociala beteende kallas för de personliga normerna. I situationer där vi känner oss osäkra baserar vi vårt handlande på hur andra gör i samma situation, vi har en grundläggande inställning om att ”gruppen måste ha rätt”.⁴⁰

Konformitet

Detta innebär att man ändrar inställning till en fråga p.g.a. social påverkan. Vi konformerar till andra när gruppsycket gör att vi agerar annorlunda än vi skulle ha gjort om vi agerade på egen hand. Vi ger alltså efter för en grupps förväntningar. Skillnaderna i synen på konformitet är annorlunda i olika kulturer beroende på om det är ett kollektivistiskt eller individualistiskt samhälle. I individualistiska samhällen ses detta som något negativt även om studier visar att konformitet fyller minst två sociala behov hos människan: att få erkännande och accepteras av andra samt att undvika en självuppfattning som är avvikande. Den sociala påverkan blir kraftigare ju starkare den som påverkas är, ju närmare den som påverkas är den som blir påverkad och ju större grupp människor som påverkas.⁴¹

Samtycke

Samtycke är till skillnad från konformitet en tillfällig förändring av attityder, beteenden eller inställningen till en fråga. Det är till följd av social påverkan i form av övertalning, tvång eller gruppsyck som förändringen kan ske. Förändringen är dock endast tillfällig eftersom individen inte införlivat den i sina egna åsikter, tankar och känslor. Studier har visat att individen reagerar på ett givet sätt i givna situationer. Hennes reaktioner bygger på olika normer så som t ex normen om social ömsesidighet och normen om social validering. Anledningen till att vi kan samtycka till saker är att vi har en tendens till att vilja återgälda gåvor eller tjänster, vi håller fast vid tidigare utfästelse, vi följer dem som är lika oss själva (social validering) och vi vill tillgodose önskemål från personer vi tycker om.⁴²

Den sociala påverkan spelar en stor roll vilka vi är och vilka attityder vi väljer att ha. Beroende på vilken inställning som finns i det samhälle vi lever i kommer även våra åsikter troligen att förändras. Huruvida vi inners inne egentligen är av en annan åsikt kan komma att spela mindre roll om den sociala påverkan är stark. För att kunna placera mödrarna i ett socialt sammanhang och för att ha den sociala påverkan i åtanke valde jag att presentera dessa perspektiv. De presenterade begreppen kan även härledas till rollteorin som säger att människor har olika roller och att varje roll är förenad med beteenden och förväntningar. Rollerna kan man endast definiera utifrån relationer. Den är användbar när man vill förklara beteenden utifrån samhällsliga faktorer.⁴³

³⁹ www.ne.se, 2007

⁴⁰ Ekehammar B, 2005

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Payne, 2002

Resultat och analys

I detta kapitel redovisar jag resultaten och analysen kopplat till tidigare forskning och teoretiska begrepp. Avsnitten är i första hand indelade efter de frågeställningar jag har och därunder efter de teman som har kommit upp under arbetets gång. Eftersom undersökningen är kvalitativ har jag inte alltid redogjort för hur många som sagt vad.

Mammornas uppfattning om sitt föräldraskap

Förväntningar

I intervjuerna med mammorna uppkom frågan om vilka förväntningar mammorna hade på sitt föräldraskap innan barnet hade kommit. Den påverkade deras upplevelse av föräldraskapet.

På frågan om hur mammorna såg sig själva som föräldrar innan barnet kom framkom det att mammorna såg sitt föräldraskap som ett mål i livet, något som man strävar efter, något vackert som man väntar på hela livet.

”[...] anledningen till att alla levande varelser finns är artens bestånd och jag tror att detta är en infödd instinkt och att moder natur har skapat det så [...] allt jag har gjort, läst, har jag gjort för att ha något att lämna över på någon, inte materiellt, på alla sätt. Det är målet med mitt liv. Målet är att få barn.” (Sofia)

Daniela uttryckte det så här:

” [...] Något man väntar på i livet, att leva för någon. Allt jag gör gör jag så att hon har allt och inte saknar något.”

Genom att ha en så stark bild av moderskapet som informanterna förmedlar finns det troligen mycket mer förväntningar på barnet än man någonsin kan ana. Stern beskriver hur mödrar genom egna behov skapar förväntningar på barnet. Att, genom att bli mamma, bli garanterad villkorlös kärlek är en trolig förklaring till de höga tankarna mammorna har. Men det kan även tänkas att barnen får vara som en social hävstång som hjälper mödrarna ut i samhället. Genom barnet vill de kanske förverkliga sina ambitioner.⁴⁴

”[...] jag kommer inte att påverka henne men jag skulle vilja att hon läste politik eller språk, det ville jag men jag hade inte möjlighet eftersom jag hade så dåliga betyg [...]”

Mammorna hade även idéer om hur de skulle uppfostra sina barn men de såg att allt ändå blev annorlunda när barnet väl kom. Många av mammorna hade också tankar om vilket kön barnet var.

” [...] Tankarna handlade om hur jag skulle fostra honom. Från de enklaste tankarna om hur jag skulle klä honom, hur vi skulle

⁴⁴ Stern, 1998

leka och att jag skulle slänga ut alla svärd, pistoler, gevär och vad nu pojkar leker med” (Sara)

Rädslan för hur graviditeten skulle fortlöpa och förlossningen bli var dock en verklig del av mödrarnas oro innan barnet föddes:

” [...] innan förlossningen hade jag en rädsla för om barnet skulle ha all fingrar och tår, om allt skulle vara okej. Allt blev bra. Nu när hon växer är allt bättre än...” (Alexandra)

Stern beskriver hur mammor under graviditeten förbereder sig för moderskapet och hur hon har idéer, förhoppningar, rädslor inför att få barn. Även om en del mödrar inte säger sig ha haft några föreställningar så menar Stern att man även i valet av t ex namn kan säga något om vilken typ av barn man vill ha. Flera av mina informanter uttryckte att de ”visste” vilket kön de väntade och självklart färgades deras tankar om barnet även av detta. Att ha fantasier är ett bra sätt att förbereda sig inför att bli mamma. Det verkar vara en naturlig del av graviditetsprocessen att skapa sig rädslor och oro inför förlossningen och dessa tankar brukar, precis innan förlossningen, överskugga allt annat.⁴⁵

Mammorna sade sig inte ha speciellt stora förväntningar på sina barn eftersom barnet är litet och har egna behov som måste uppfyllas. Att man som förälder får anpassa sig till barnet.

” [...] han är ju bara dryga året. Jag förväntar mig inget av honom. Han är ju liten. Klart att han vaknar på nätterna, att han gråter, att... jag accepterar allt det som något normalt. Det har inget med mig som mamma att göra utan med barnets naturliga biorytm exempelvis när det gäller det här att vakna och gråta.” (Sara)

Eftersom man, i slutet av graviditeten tenderar att rensa bort de flesta av förväntningarna man har byggt upp för att lättare kunna möta det verkliga barnet⁴⁶ så kan det ju vara så att ”mina” mammor inte kom ihåg så mycket. I värsta fall skulle det kunna vara så att det verkliga barnet skiljer sig så mycket från fantasibarnet att mamman kan ha svårt att acceptera det verkliga barnets beteende.⁴⁷ Jag tänker att det i så fall troligen är tabu och svårt att prata om eller ens erkänna för sig själv.

Den goda modern

Hos mammorna fanns det å ena sidan en ödmjukhet inför vad en god mamma är för något och å andra sidan tydliga kriterier för hur man ska vara för att vara en god mamma.

” [...] Finns inga regler. Det som jag skulle ha gjort för eller mot mitt barn skulle inte en annan mamma göra. Och tvärtom. Jag tror att mamman bäst vet vad som är bra för hennes barn och hur hon vill att saker ska bli gjorda. Men då pratar vi om normala situationer.” (Sara)

⁴⁵ Stern, 1998

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

För att uppfattas som en god mor visade det sig alltså finnas en hel rad kriterier som behöver uppfyllas. Modern ska vara uppoffrande, hon får inte vara för överdriven omkring barnet, hon ska kunna sätta en gräns, barnet får inte vara ”bortskämt”. Med detta menades enligt mammorna att barnet ska veta vem det är som bestämmer, det ska kunna ta ett nej. Föräldrarna ska inte låta barnet bestämma allt, speciellt inte sådant som inte är bra för barnet. En bra mamma ska kunna prata med sitt barn, hon ska kunna hitta en balans mellan att vara sträng och mindre sträng. Och hon ska kunna ta hand om sig själv för att må bra.

”En bra mamma är en sådan som kan hitta en balans. Som ägnar sig åt sitt barn men samtidigt inte försummar sig själv [...]” (Klara)

Jag pratade med mammorna om hur en dålig mamma är och listan kan göras lång. Det viktigaste resultatet tyckte jag dock var att nästan alla mammor pratade om att mamman själv ska ta hand om sitt barn och inte låta andra göra det åt henne.

” [...] en dålig mamma är en mamma som lämnar sitt barn på dagis eller hos barnvakt för att gå till frisören eller skönhetsbehandling. Men å andra sidan får hon ju inte försumma sig själv [...]” (Katarina)

Sofia uttrycker det så här:

” [...] att när man är hemma hos någon så måste man ju se efter sitt barn, inte bara låta andra passa barnet. Som bara liksom försöker få andra att se efter deras barn... ”

Det var också viktigt att barnet var rent, torrt och mätt.

Trots att mammorna hade ganska lite att säga om vilka förväntningar de har haft på sig och sitt barn och de beskrev det mesta som fantastiskt och underbart så framkom det att alla mammorna ville vara mer avslappnade när de fick nästa barn (alla vill ha ytterligare ett barn).

”Jag skulle vilja vara avslappnad med en gång nästa gång jag får barn, så att vi får det lika bra med en gång, så som jag och min dotter har det nu.” (Jelena)

Mammorna tyckte sig vara ganska lika i sitt föräldraskap som sina egna mammor. En del av mammorna tror att de själva är aningens bättre föräldrar än vad deras mödrar var. Insikten finns om att tiderna har förändrats och att informationsflödet och kunskapen ökat sedan deras mammor var småbarnsföräldrar. På frågan om hurdan förälder hon är jämfört med sin egen mamma svarar Sofia så här:

”Det är svårt att svara på, nu är ju min mamma också mormor. Mormödrarna glömmet ofta hur de var som mammor, mitt barn är så litet nu. Jag vet inte om det går att jämföra. Jag vet hur min mamma var mot mig när jag var lite större jag vet inte hurdan hon var när jag var riktigt liten. Min mamma passar mitt barn nu. Hon gör som jag säger och det gör svärmor också. De

lägger sig inte i hur jag gör saker. De säger inte ”varför gör du si eller så du bör göra det så här”. Jag har fått råd, om praktiska saker[...] troligen har samhället påverkat så mycket att jag inte känner konsekvenserna av det som är dåligt, jag tar det som något normalt, och jag är nog så mot mitt barn[...] jag är mer påläst, jag har tillgång till mer information, och jag har läst en del på skolan också och så har jag internet.”

De sociala normerna tycks vara ganska tydliga och mammorna upprätthåller i hög grad dessa normer. För att bli socialt accepterad och bli sedd som ”den goda modern” måste man bete sig på ett visst sätt mot sitt barn. Vilket givetvis även ställer krav på barnet. Även om någon av mammorna vid något tillfälle skulle vilja frångå de sociala reglerna är det inte troligt att hon kommer att göra det eftersom rädslan för att bli ”straffad” säkerligen är stor. Istället kommer hon att samtycka med något hon innerst inne inte har lust till. Här kan också tänkas finnas attityder som troligen är omedvetna som har att göra med att vi tänker en sak men följer inte detta.⁴⁸ Jag tänker konkret på att det antagligen är svårt att alltid leva efter så hårda regler som dessa mammor beskriver för mig och troligen är det också så att reglerna frångås.

Hur mammorna upplever att de tillgodoser barnets behov

Trygghet

Trygghet kan ju av olika människor uppfattas på olika sätt så jag började med att reda ut vad det innebär att ge barnet trygghet. Mammorna påpekade att det sätt de beskriver här är det sätt de ger sitt barn trygghet på. Trygghet kan enligt mammorna vara både materiell och emotionell trygghet. Tyngdpunkten ligger dock på den emotionella tryggheten. Att få växa upp i ett kärleksfullt hem, att veta att någon vuxen (mamma eller pappa) finns tillgänglig, att lita på de vuxna och att känna de vuxnas stöd. Men det är också viktigt att barnet vet att om det är hungrigt så får det mat och att det kommer ha rena, hela kläder. Närheten till mamman är viktig.

” [...] När hon vaknar och gråter så finns jag där att trösta, att krama. Mitt på dagen, mitt i natten. Att ge henne mat när hon är hungrig. Jag kommer att ge henne allt i min makt.” (Klara)

Eftersom det under intervjuerna framkommit att mammorna inte hade speciellt höga förväntningar på sina barn och att det var viktigt att vara lyhörd för barnets signaler så ville jag höra om mammorna använt sig av någon metod för att söva barnet och vilken metod i så fall (jag menar att om de haft förväntningar så kanske de försöker uppfylla dem). Endast två av mammorna nämner att hon har hört talas om femminutersmetoden men att de inte använder den av rädsla för att barnet kan ta skada av det (femminutersmetoden innebär att man lägger barnet i spjalsängen med syftet att det ska somna av sig själv, barnet kommer troligen att börja gråta och skrika och man låter det

⁴⁸ Ekehammar B, 2005

göra det i fem minuter varefter man går in till barnet och klappar på det och säger något i stil med att ”mamma är här” sedan går man ut igen och så tillbaka om fem minuter – ända tills barnet somnar). Barnen sover ganska bra och mammorna säger att det är barnet som visat vägen för hur läggningen ska gå till. Rutinerna för läggningen är ganska entydiga, med bad, matning och sedan i ordning görande inför natten. Mamman som jag citerar nedan visar att hon tar på sig ansvaret för barnet, inte låter honom styra, men samtidigt lyssnar hon till barnets signaler och försöker göra det så bra som möjligt för barnet. Detta bekräftar också ovanstående resonemang gällande att en mor ska hitta en balans mellan att vara sträng och mindre sträng liksom att barnet får emotionell trygghet. Men dessutom finns ett outtalat krav på att man som mamma inte får gå till överdrift heller och ”*hoppa en halv meter upp i luften med sitt barn*”.

” [...] Jag vet att om han inte sover middag så kommer det att bli jobbigt, både för honom och för mig. Då kommer jag få honom att somna även om han inte vill. Jag kommer att vyssja, sjunga, smeka, vad som helst som han njuter av och får honom att komma till ro. Han lär mig också vad han vill och inte, det är inte bara jag som lär honom. Det är han som visar vägen genom att visa vad som passar.” (Sofia)

För att få ytterligare svar på mammornas syn på barnet och hur de ger barnet trygghet frågade jag om mammorna låter sitt barn gråta och hur de hanterar barnets gråt. Ingen av mammorna låter sitt barn gråta, de försöker göra allt för att göra det så bra som möjligt för sitt barn. De menar att barnet gråter av en anledning. Det intressanta är att inget av barnen gråter, enligt mammorna, särskilt mycket:

”Jag låter honom inte gråta [...] han kan inte prata, det är hans sätt att kommunicera på, om han behöver något eller vill ha något så gråter han ju. Varför skulle han inte få det? Då pratar vi inte om att han ska få göra allt han vill, typ slåss eller kasta saker på TV: n [...] han gråter inte särskilt mycket [...]” (Sara)

Barnet måste ha en omsorgsperson som tar ansvar för barnet. Ett så litet barn ska inte själv behöva ta/få ansvaret eftersom barnet inte har kompetens nog för att fatta beslut. Mödrarna visar prov på att vara lyhörda och inte lasta över ansvar på barnet⁴⁹ vilket är en god egenskap eftersom, tänker jag, barnet inte är tillräckligt utvecklat för att kunna fatta beslut eller bära det ansvar det innebär att ha fattat beslut. Till syvende och sist är det alltid omsorgstagarens ansvar att se till så att barnet får behoven tillgodosedda och att barnet är tryggt både fysiskt och psykiskt.

Barnets beroende kan tänkas vara jobbigt för föräldrarna och jag ville ha ytterligare svar på hur de ser på barnets hjälplöshet och beroende utav dem. Det centrala som kom fram att barnet självklart är beroende av andra vuxna men inte nödvändigtvis av mamman. Detta förvånade mig lite eftersom mammorna är de som primärt tar hand om barnet.

”Det är normalt att barnet är beroende av F Ö R Ä L D R A R N A (Egen kommentar: mamman betonar starkt ordet ”föräldrarna”) inte av mamman. Det är självklart [...] Barn är i princip mer bundna till mamman, det vill inte jag, varken för min eller makens skull. Jag vill att mitt barn ska ha båda sina föräldrar och att vi båda kan ge honom lika mycket. Kanske

⁴⁹ Broberg, 2006

tycker jag inte så långt ner i mitt omedvetna, jag kanske tror att jag kan ge mitt barn lite mer men jag visar det inte [...]" (Sofia)

Barnet är ju helt beroende av att den som tar hand om det läser av signalerna barnet sänder ut och rättar sig efter dem. Även om den primära vårdnadshavaren (i detta fall mamman) skulle vara borta så visar de flesta barn ett anknytningsbeteende till andra personer som finns i dess omgivning. Barnet kan ha upp till fem anknytningspersoner, även om den primära alltid tycks vara den som barnet sover nära.⁵⁰

Jämställdhet

Samtalet gick osökt in på jämställdhet och vem som gör vad och hur mycket i hemmet. Mammornas berättelse skiljer sig åt ganska mycket. Från maken som inte ens vet hur man diskar till hemmet där allt delas, mer eller mindre, lika. Då uppsatsen inte handlar om denna fråga fördjupade jag mig inte i den men det är ändå värt att nämnas eftersom detta påverkar kvinnornas vardag i hög grad:

" [...] De första månaderna var vi hos min mamma. Mammans hjälp var viktig. Nu när vi bor i eget hus kan min man inte ens diska eller byta på barnet [...] jag hade väntat mig mer av honom. Jag ville att han skulle hjälpa till lite mer och engagera sig [...] jag vill att han ska vara med henne inte bara när han vill utan även när jag behöver det [...] Jag har svårt för att ta kritik, jag känner mig inte nöjd just nu [...] (gråter)" (Klara)

Det tycks vara mammornas egna mödrar, svärmödrar och makar som är viktigast i deras liv. Precis som Stern (1998) beskriver. Det har varit viktigt att få mycket hjälp av den egna mamman, men också av svärmor och av maken. Viktigast är den person som passar barnet när mamman är på jobbet:

"Min man är viktigast. Och min mamma, hon passar barnet. De är alla viktiga för hennes (barnets) uppväxt." (Katarina)

Stern menar att mödrar som har ett jämställt förhållande i högre utsträckning är nöjda med sin roll som mamma. Han menar också att de mammor som har ett brett nätverk kring sig i mindre utsträckning hamnar i depressiva tillstånd.⁵¹ Den mamma jag citerar ovan beskriver och uttrycker en känsla av maktlöshet och sorg. Jag är förvisso inte kompetent att uttala mig om detta men skulle det kunna vara en obehandlad depression i kombination med att hon inte känner stöd av den enda person som bör ge henne stöd – hennes man. Hon beskriver, så som även Stern (1998) gör, att hennes egen mamma har haft en naturlig mittpunkt i nätverket. Bowlby (1994) menar att tillfredsställande relationer inte utvecklas i alla familjer även om de ekonomiska villkoren är goda. För att skapa förutsättningarna är det dock viktigt att modern, som ju ofta får ta största ansvaret den första tiden, får all hjälp hon kan få i hushållet. I det citerade fallet är förutsättningarna inte så goda för att skapa tillfredsställande relationer och sorgen över detta är givetvis stor hos informanten.

⁵⁰ Broberg, 2006

⁵¹ Stern, 1998

Behov

Även om en del mammor verkade omedvetna om barnets behov av närhet så framkommer det under en senare del av intervjun att hon ändå reflekterat över frågan. Så här säger hon om sitt barn som från det barnet var 3 månader gammalt somnar själv i sin spjålsäng utan vare sig skrik eller tårar:

”Jag tror att hon får tillräckligt med uppmärksamhet under dagen att det räcker att jag på kvällen gör henne i ordning och lägger i spjålsängen.” (Daniela)

Alla mammor har under intervjun beskrivit en stor lyhördhet inför barnet och dess behov. Mammorna har, enligt egen beskrivning, osjälviskt gjort allt i deras makt för att göra det så bra som möjligt för barnen. Det har inte varit några problem att gå upp på nätterna, att vyssja, att sjunga eller läsa. Det är när vi började prata om hur mycket de bär sina barn som en ovilja och rädsla lös igenom. Det var som att mammorna inte vilje vänja barnet vid att bli buret. Ändå bär de flesta mammorna sitt barn ganska mycket, men det är som om de försvarar att de bär:

”Inte jag, mor- och farföräldrarna har burit. Jag sa att de gärna får bära, jag skulle ju börja jobba. Kan de bära honom hela dagarna så kan ju jag bära några timmar när jag kommer hem från jobbet.” (Sofia)

Jag har fått intrycket som att mammorna ibland låter bli att göra saker/gör saker för barnet på grund av hur det kommer att bli i framtiden. Detta för att barnen lättare ska kunna hantera en viss situation när det blir äldre. Detta är oberoende av om barnet lider i detta nu av att få det som det uttrycker att det vill ha. Klara formulerade det så här:

” [...] Jag försöker att inte bära för mycket men hon får oftast som hon vill ändå. Sedan när det inte finns anledning att bära, när hon lär sig gå, så kommer hon känna sig [...] som plötsligt avvisad.”

Jag tror att det finns en rädsla hos informanterna att ”skämma” bort sina barn och att barnen lär sig exempelvis att bli burna och då kommer att kräva detta mer och mer. Men Bowlby (1994) menar alltså att barn som får sina behov tillfredsställda blir mer tillfreds och barnet kan utveckla både självförtroende och tillit liksom glädje åt moderns sällskap. Får barnet inte behoven tillfredsställda så hungrar det ju efter närhet och ömhet och vill ha mer. Barnet får en inneboende rädsla över att förlora sin mor, det ökar kravet på hennes närvaro och på sikt kan barnet få problem med att lita på att kunna få en trygg och kärleksfull relation till andra människor. Så mina informanter kan lugnt fortsätta bära sina barn utan risk att få krävande barn.

Här kunde återigen skönjas en attityd⁵² som inte speglas i beteendet. Mammorna hade en ovilja att bära barnet men gjorde det ändå – det skulle kunna tänkas att mammorna någonstans ändå försöker lyssna till sitt barns signaler och att genom att inte göra det de snarare riskerar att barnet känner sig avvisat i nuet. När barnet väl är tryggt och har en etablerad tillit till omsorgspersonerna kommer det troligen att ha lättare för att acceptera att det inte alltid kan få som det vill.

⁵² Ekehammar B, 2005

Smisk

Slutligen vill jag för denna frågeställning presentera vad mammorna tycker om smisk. En av mammorna har sagt att hon daskar till sitt barn ibland, trots att hon vet att det är förbjudet. De andra mammorna sa sig vara emot smisk men att man ibland ändå måste ta till det om det inte hjälper att prata med barnet:

”Jag är helt emot det, jag tror att ordet är på första plats. Även om jag måste upprepa mig en miljon gånger... kanske lite på rumpan, när inget annat, så där... inte stryk.”⁵³ (Katarina)

Ändå har mammorna pratat om att det kan ha en motsatt effekt att göra sådant som kan skada barnet eller som är mot barnets vilja. När vi pratade om hur de fick sina barn att sova sa Sara så här:

” [...] Jag vill inte bara lägga honom och lämna honom i spjålsängen för det skulle bara ha motsatt effekt.”

Barn vars mödrar verkar arga eller som slår sina barn kan komma att hålla sig undan sin mor för att undvika att på nytt bli fientligt behandlad. Barnet vågar inte fästa sig vid någon av rädsla för att åter stötas bort, följden blir en blockering mot att uttrycka, eller ens känna, det naturliga behovet av en nära, tillitsfull relation, av omsorg, tröst och kärlek.⁵⁴ De inre arbetsmodellerna hjälper till att skildra verkligheten och det hjälper barnet att förutsäga en viss situation, under förutsättning att barnet är omgivet av förutsägbara människor. Så länge relationerna till viktiga personer är positiva kan barnet även finna sig i negativa erfarenheter. Om de negativa upplevelserna överväger blir det svårare för barnet att ”läsa av” föräldern och anpassa sitt beteende till vad som krävs för att barnet skall bli accepterat. Då barnet är beroende av föräldrarnas omsorg bevarar det de positiva upplevelserna av sin relation. Barnet forstätter ha en närhet till föräldrarna utan att behöva uppleva allt för mycket smärta av relationens negativa aspekter. Den inre arbetsmodellen skildrar dock inte verkligheten längre och är inte längre ett effektivt hjälpmedel för att orientera sig i det sociala landskapet. Otrygga inre arbetsmodeller leder ofta till ett negativt samspel med både vuxna och jämnåriga.⁵⁵ Viljan att smiska barnet finns. Ofta vill man säga till barnet att det inte får men om det inte hjälper så tar man till smisk. Det man alltså åstadkommer med att ge barnet stryk är att barnet befinner sig i en situation som det inte kan förutse. Barnet kan ju omöjligt veta om det kommer att få smisk efter tredje, femte eller rentav efter den första tillsägelsen. De föräldrar som verkligen inte kommer att ta till stryk förrän alla andra vägar är prövade kommer troligen att såra sitt barn svårt, men om de övriga situationerna är övervägande positiva som kommer barnets inre arbetsmodell inte att ta skada. Barnet som regelbundet får smisk kommer inte att ha en fungerande inre arbetsmodell och kommer inte att veta hur det ska bete sig korrekt mot vare sig vuxna eller andra barn. Enligt Bowlby kommer det, liksom förvirrat, irra omkring och försöka passa in och försöka blidka sin mamma.

Hur kommer det sig då att mammorna å ena sidan säger sig vara emot smisk men å andra sidan kommer det fram att hon ändå, kanske skulle kunna tänka sig slå barnet? Det är inte helt otänkbart att ingrodda sociala normer har sin påverkan här. Samtliga

⁵³ då översättningen är min egen har jag haft svårt för att hitta ”tyngre”/”starkare ord för smisk och har i egen tolkning bestämt att smisk är ”mildare” än vad stryk är.

⁵⁴ Bowlby, 1994

⁵⁵ Broberg, 2003

mammor har växt upp i en miljö där smisk har varit en del av vardagen, om inte deras så i deras kompisars. De har fått lära sig att det är så man uppfostrar barn och det är det de kommer ta till när de blir osäkra och otrygga i sin föräldraroll.

Stödbehovet mammorna upplever att de har

Det som varit jobbigt

Mammorna har tidigt fått börja jobba och lämna sitt barn hos övriga familjen (mor- och farföräldrar) och det har de tyckt har varit mycket jobbigt. Barnens hälsotillstånd liksom den ständiga tröttheten har också varit jobbig del av mödrskapet. För en del har även graviditeten varit jobbig och det har satt sina spår. Oro för om allt kommer att gå bra, hur det kommer att lösa sig med jobb o s v har varit en verklig del av mammornas känslor. En av mammorna tyckte att det allra jobbigaste med hela föräldrskapet har varit den ofrivilliga barnlösheten. Och det är detta som tar över allt annat som känns jobbigt. Anledningen till att jag tar upp detta är att ofrivillig barnlöshet även på sikt troligen påverkar hur man är som förälder och hur man upplever sitt föräldrskap:

” [...] Det var svårt varje gång jag fick mens. Och för att de inte kunde hitta en orsak. Jag visste att det inte berodde på mina tankar, att det är bara för att jag så gärna ville [...] att inte veta var svårast, väntan [...] sen när jag fick barnet så var inget särskilt jobbigt, jag kan inte klaga. Mjölksstockningen i så fall [...]” (Sofia)

Stern (1998) beskriver att många mammor som försöker få ihop familj och arbete ofta har känslan av skuld, oro och otillräcklighet. Om man dessutom har fått sitt barn efter en ofrivillig barnlöshet kan det vara svårt att få ihop alla känslor. Att å ena sidan känna en glädje, som att barnet är en skänk från ovan, och en vilja att ge barnet allt, och å andra sidan känna alla dessa känslor därför att man är tvingad att börja arbeta måste vara oerhört svårt.

Det som var lättare, fast ändå inte

Mammorna beskrev att förlossningen gått bra. Det var som att ingenting var lättare än de hade förväntat sig. På frågan vad som varit lättare med föräldrskapet fick jag förvånansvärt mycket svar på vad som är svårt med föräldrskapet.

”Att jag inte var ensam. Det var bra. Jag vet inte om jag hade klarat mig utan svärmor [...] jag var trött och mådde dåligt [...] det var tungt när de (sjukhuspersonal på bb) skulle ta blodprov på henne (dottern)[...]” (Daniela)

Ibland har nätverket hjälpt till lite för mycket. Så här säger Jelena som bor i samma hus som sina svärföräldrar fast i egen lägenhet:

” [...] min familj, mina föräldrar, min makes föräldrar. Det är viktiga människor och de är alltid där. Ibland kanske jag skulle vilja ha mindre stöd, inte jag, hela situationen. Jag kanske kände mig lite... som om de inte litade på mig och min man. De

kanske var för omsorgsfulla och det kanske gjorde mig irriterad. Jag kanske behövde att vi var ensamma lite med bebisen. Det var lite, inte jobbigt men ibland...”

Den här mamman uttrycker något, sätter ord på något som hon troligen känner skam inför. Hon använder sig hela tiden av ordet ”kanske” och på något sätt vill hon förminska värdet och vikten av känslan hon har.

Daniela säger så här:

”[...] jag har en svärmor som man bara kan önska sig. Det är hon som sett till att barnet blivit ett bra barn [...] hon har hjälpt till med allt [...] jag hade förväntat mig att min man och jag kommer att ha mer att säga till om [...] exempelvis så sa jag till min svärmor en dag att ge henne (dottern) lite crème fraiche och då frågade hon först min svärfar om det var okej [...] hon vill hjälpa till så mycket som möjligt men det känns ibland som om det är hennes barn och inte mitt. Nu tycker jag det är jobbigt. Men mina kompisar säger att jag ska vara tacksam, att det finns svärföräldrar som inte ens ser åt sitt barnbarn[...]”

Smärtan i dessa uttalanden går inte ta miste på. Att å ena sidan vara nöjd men å andra sidan inte vara det verkar skapa känslor av skuld ”jag bör vara tacksam”. Mamman här säger ju först att hon har den fantastiska svärmodern men det slutar med att så är inte fallet.

Det är inte helt otänkbart att det i samhället är en självklarhet att mor- och farföräldrarna hjälper de nyblivna föräldrarna och att denna hjälp ibland blir för mycket. Föräldrarna kanske inte vågar säga ifrån av rädsla för att såra någon – även om de själva blir sårade. Med begreppet konformitet menas att vi ger efter för en grupp förväntningar. Skillnaderna i synen på konformitet är annorlunda i olika kulturer beroende på om det är ett kollektivistiskt eller individualistiskt samhälle. Serbien är ett land som mer är kollektivistiskt än individualistiskt. Gruppen är stark och går troligen ibland före individen.⁵⁶ Det som framkommer är alltså att mammorna gärna vill få mer egen tid och eget ansvar för sina barn men att de äldre inte låter dem eftersom de så gärna hjälper till. Här kan det handla både om osjälviska och själviska motiv. Å ena sidan har mor- och farföräldrarna en önskan om att hjälpa till och avlasta och å andra sidan kanske de har ett behov av att känna sig behövda även om de kanske inte är det. Oavsett vilken anledningen är så väcker detta skuld-känslor hos mammorna eftersom det troligen inte är socialt accepterat att sätta sina egna behov framför andras.

BVC

Mödrarna har gått till BVC med sina barn. De tycker inte att de fått stöd från BVC men däremot råd. Mammornas tillit till BVC är ganska liten och de kompletterar gärna sin kunskap med litteratur, privata doktorer och rådgivning med erfarna mammor. De tycker att det är jobbigt att det är så mycket folk på bvc och att de inte känner att sköterskorna och läkarna tar sig tid. Däremot är det positivt att man får träffa andra mammor som man kanske känner sedan graviditeten eller från bb. Glädjen att få komma till bvc går inte att ta miste på. Även om erfarenheterna skulle kunna vara positivare så

⁵⁶ Ekehammar B, 2005

är mammorna upprymda när de ska på kontroll för mätning, vägning och/eller vaccination.

”Varje gång förbereder vi oss. Vi går dit ungefär var sjätte vecka för vaccination och undersökning. Och det är så där... om två dagar, om en dag. Jag tycker synd om henne när hon får vaccin men glädjer mig när de väger och mäter henne. Jag vill veta hur mycket hon växt. Där träffar jag även kvinnor från bb [...]” (Jelena)

Genom att gå på vägning och mätning får mammorna ett kvitto på att deras barn växer som det ska. Kanske får de beröm för sitt fina barn och detta påverkar givetvis deras känsla av att det är roligt att gå på kontroll. Det positiva uppväger det negativa. När de träffar andra mammor får de ytterligare ett bevis för att deras eget barn ligger inom det ”normala” och de får möjlighet både att visa upp sitt barn men också diskutera det som känns viktigt i föräldraskapet. Detta skulle kunna tänkas vara ett av de forum som mödrarna säger sig sakna.

Kommun och stat

När samtalet gick in på kommunens och statens roll i föräldraskapet och vilken hjälp de hade önskat sig därifrån så är mödrarna överens om att de inte förväntat sig något från vare sig stat eller kommun. De är dock besvikna över att den summa pengar man får när barnet kommer är så liten och att den är uppdelad över ett helt år. De hade önskat sig en klumpsumma så att de kunde investera i det de verkligen behöver. De menar att staten bör ta ett större ansvar för dem som lever under existensminimum och för ensamstående mödrar. Sorgen är stor över att arbetsgivarna inte tagit sitt ansvar. En av mödrarna har blivit utpressad att börja jobba tidigare än vad som lagen kräver för annars skulle hon förlora sitt jobb. Det finns en besvikelse över att relationen till arbetsgivaren inte är som den ska och att detta skapar stor oro för alla inblandade, inte minst mammornas familjer. Mammorna menar att även om det är arbetsgivarna som betar sig illa så är det statens ansvar att se till att man inte får göra så. Önskan om en positivare syn på mödrar och en icke-diskriminerande inställning är enorm. I vardagen möts mammorna av trottoarer parkerade med bilar så att de måste gå ner på bilbanan med barnvagnen, det finns inte ett enda ställe i hela staden där man kan få byta på sitt barn och det anses inte vara okej att amma offentligt.

”Personligen förväntar jag mig inget. Jag tror att de (stat och kommun) måste ta mera ansvar. De gör ingenting för att öka födelsefrekvensen trots att de hela tiden pratar om vår tids nya problem. Det föds inte tillräckligt med barn [...] med finansiella stödet kan jag inte köpa någonting [...] småsaker... Som att jag går in i affären och blir utslängd för att jag har barnvagnen med mig, jag kan inte gå på trottoaren med barnvagnen för alla bilar som står parkerade. Livet i utlandet är anpassat till mor och barn. Här finns inte en restaurang där jag kan byta på barnet. Vad ska jag göra? Åka hem och byta? Men det är sådan mentalitet. Vem ska jag klaga hos? Eller t ex synen på amning på allmän plats[...]” (Sara)

Utöver detta så finns det ett behov av att skapa möjligheter och forum för mammorna att umgås med andra mammor och deras barn.

”[...] det finns inte tillräckligt många lekplatser [...] att utveckla lekparker [...] någonstans dit jag kan gå och vara med mitt barn där det är rent och snyggt, hellre det än att ge mig pengar [...]” (Katarina)

Mammorna börjar med att säga att de inte förväntar sig någonting av vare sig stat eller kommun. De har en ”jag klarar mig själv” – attityd. Attityder är våra positiva eller negativa värderingar av något. Vi kan även ha ambivalenta attityder. Våra attityder spelar en viktig roll för hur vi samspelar med omgivningen.⁵⁷ Det kan tänkas att mammorna har antagit en attityd av att de klarar sig själva eftersom detta kanske är normativt i Serbien: att inte förvänta sig något av någon. Men hur förklarar det då att det ändå framkommer att vissa behov finns? Kan det handla om känslomässig reglering?⁵⁸ Jag tänker att de omedvetet försöker mildra känslan av att vara sviken av sitt land och smärtan över att vara diskriminerad som kvinna därför att man också är mamma. För att kunna hantera dessa starka känslor, är det inte otänkbart, att de ”maskerar” dem med en ”jag klarar mig själv”- attityd. Huruvida denna attityd har uppkommit till följd av de sociala normerna är svårt att veta. Troligen hänger alltihop samman och det är svårt att veta vad som kom först. Ett hönan och ägget dilemma.

⁵⁷ Ekehammar B, 2005

⁵⁸ Broberg, 2006

Slutdiskussion

Syftet med uppsatsen har varit att undersöka hur moderskapet ter sig i ett land under förändring. Utgångspunkten har varit mammors egen upplevelse av sitt föräldraskap, om och hur de ger sitt barn trygghet och vilka stödbehov som finns. Frågorna hänger samman eftersom ett barns trygghet i hög grad är beroende av hur föräldrarna ser sig själva som föräldrar och hur de ser på sin roll som förälder. Huruvida en mamma får det stöd hon behöver för att klara av sin vardag kan också spela en avgörande roll.

Min första frågeställning handlar om hur mammorna upplever sitt föräldraskap. För att undersöka detta pratade jag med mammorna om vilka förväntningar de har på sig själva, på sitt barn och vad det för dem innebär att vara en god respektive ”dålig” mor. För mammorna var föräldraskapet något centralt i livet, något man lever och något man dör för. Även om de inte säger sig ha några förväntningar på sitt barn så kan en sådan här inställning tynga barn betydligt. I Serbien är det inte helt ovanligt att man till sitt barn säger ”du är mitt liv, allt jag gör, gör jag för dig”. Det ingår troligen i kulturen att ha en sådan syn på barnet. Detta kan å ena sidan skapa ett förhållande gentemot barnet där barnet blir ett objekt, barnet finns till för att uppfylla föräldrarnas och de vuxnas behov. Å andra sidan finns utrymme för att skapa en syn på barnet där det är jämställt vuxna på ett sätt som, bl a Daniel Stern och Jesper Juul förespråkar. Att ha en objektifierad syn på barnet kan lägga mycket ansvar och skuld på det. Barnet ser sig själv som ansvarigt för mammans välmående när det egentligen alltid är den vuxne som ska ansvara för allas välmående. För att ta ett enkelt exempel: ett litet barn kommer åt en kniv (eller en sax eller vad som helst som det inte bör få tag på) och den vuxne säger ”jag sa ju att du inte får ta kniven” detta har för barnet en annan betydelse, nämligen; ”vad dum du är som tar kniven, fattar du inget?”. Egentligen är det ju *alltid* den vuxnes ansvar att inte låta ett barn komma åt farliga föremål. Om man låter ett barn få bära ”du är mitt liv, mitt allt” så är det inte svårt att förstå att skulden och ansvaret blir tunga att bära.

Även om föräldrarna inte säger sig ha förväntningar på barnet så finns det troligen en rad saker som barnet behöver leva upp till. Mammorna säger sig inte ha haft speciellt mycket fantasier om hur de skulle vara som föräldrar innan barnet kom men de menar samtidigt att allt blev annorlunda när väl barnet hade kommit. Detta tyder på att det visst har funnits förväntningar och fantasier om hur man skulle bli som mamma. Hur kommer det sig att man så ogärna pratar om det? Känns det som att fantasierna var löjliga och orealistiska? Vad var det som blev annorlunda och som man inte sätter ord på och pratar om? Kraven på att vara en god mor är höga. Hon ska vara uppoftande, hon får inte vara för överdriven omkring barnet, hon ska kunna sätta en gräns, barnet får inte vara ”bortskämt” m.m. Detta ställer förstås även krav på att barnet ska vara på ett speciellt sätt. Det ska helst reagera önskvärt för att inte uppfattas som bortskämt, det ska kunna respektera den vuxnes gränser för att uppfattas som snällt osv. Mammorna har massor med krav på sina barn och de har massor med förväntningar på hur de själva vill vara och hur barnet ska vara. De är troligen inte medvetna om detta, de känner bara som en spänning som de önskar ska lätta nästa gång de får barn. Så här uttryckte en mamma det:

”Jag skulle vilja vara avslappnad med en gång nästa gång jag får barn, så att vi får det [...] bra med en gång [...]”

De krav mammorna känner är förenliga med det Helene Brembeck beskriver i sin undersökning ”Inte bara mamma”. Hon beskriver hur mödrar kan ha svårt att motsätta sig traditionella föreställningar om moderskap. Föreställningar där moderskärleken är

självklar, moderskapet är kvinnans primära identitet och föreställningen om att modern ska vara uppoffrande för andra. Undersökningen jag har gjort bekräftar att dessa föreställningar finns och att de är djupt rotade. Det är svårt att säga om mammornas inställning till att vilja ha barn, att barn är livets slutliga mål, kan ha att göra med att det i generationer är det enda som varit belönande och givande för kvinnor, att bli maka och mor.⁵⁹ Det är inte helt otänkbart att det är så, jag vet inte vilken inställning män har till denna fråga. Det skulle, lika gärna, kunna vara en del av kulturen. Att man som vuxen lägger ett stort värde i att få barn. Att man genom sitt barn får möjlighet att leva vidare.

Min andra frågeställning handlar om mammorna upplever att de tillgodoser barnets grundläggande trygghetsbehov. Om så är fallet på vilket sätt. När mina informanter pratade om grundläggande trygghetsbehov så pratade de bl. a om att ge barnet ett kärleksfullt hem, tillit, tillgänglighet och stöd. Tryggheten handlade, för dem, alltså om emotionell trygghet i första hand. Detta är givetvis möjligt eftersom ingen av mina informanter lever under existensminimum och de har en grundläggande ekonomisk trygghet. De vet att barnet kommer att få tak över huvudet, mat och kläder.

Juul menar att en del av den marknadsorienterade kulturen är att använda sig av metoder och färdiga koncept och att när de underkastas sådana så vantrivs de och utvecklas dåligt. Mammorna har inte använt sig av uttalade metoder för att få sitt barn att somna. Detta skulle kunna tyda på att den ”marknadsorienterade kulturen” inte hunnit nå Serbien och även om den gjort det så är det så nytt att den inte hunnit påverka i så stor utsträckning som jag tror att den gjort i exempelvis Sverige. Mina resultat tyder på att mammorna trivs i sin roll som mamma och att de känner sig relativt trygga i den och jag tror att det har att göra med att de utgått från just sina egna och sina barns behov. De har varit lyhörda för barnet och tolkat dess signaler istället för att använda sig av opersonliga metoder som inte tar någon som helst hänsyn till individuella omständigheter. Mammorna vill också ta ansvar för sina barn. I motsats till vad jag skrev i föregående avsnitt säger jag här att de tar ansvar för barnet. I föregående avsnitt tar jag upp att ansvaret blir tungt att bära för barnet. Jag tror att det ansvar som läggs på barnet är helt omedvetet från mammornas sida och att de försöker vara så bra mammor som möjligt för sina barn.

På ett medvetet plan vill de ta ansvar för sina barn och de försöker göra det genom att sätta gränser och vara trygga, vuxna förebilder. Samtidigt som mammorna vill ge sitt barn all den trygghet de kan uppbåda så vill de uppfostra sitt barn på socialt acceptabelt sätt. Det är inte acceptabelt att barnet blir för krävande och då finns en rädsla för att barnet ska få allt det behöver för att inte ”vänja” det. All forskning visar att de barn som får sina behov tillgodosedda är nöjdare och gråter mindre – vilket också delar av mina resultat visat. Även om Serbien är ett land under förändring, gamla traditioner möter nya, är det inte alltid helt lätt att fläta samman dessa. Alla mammor jag träffat har växt upp i familjer där kroppslig bestraffning har varit en självklarhet och en del av vardagen. Att nu, när de själva är föräldrar, överhuvudtaget försöka hitta nya vägar till föräldraskap är inte helt lätt. Gamla inbyggda mönster finns självklart med och gör sig då och då påmind. Det viktiga är, tror jag, att det finns en vilja och drivkraft till förändring.

Mödrarna i undersökningen tycks vara medvetna om att det finns ett informationsutbud men tillgängligheten är ändå begränsad, jämfört med i Sverige. Viss information som mammorna har beskrivit att de fått på BVC är, enligt vad jag själv fått lära mig, felaktig. Ett exempel gäller rekommendationen att spädbarnet ska sova på rygg. I Sverige fås den

⁵⁹ Brembeck, 1998

informationen mot bakgrund av att antalet barn som dött i plötslig spädbarnsdöd minskat drastiskt. I Serbien har de som fått informationen fått den mot bakgrund av att barnets huvud kan formas snett om det sover på magen. Den ”expertis” som Brembeck hänvisar till har lyst med sin frånvaro i Serbien. Inte desto mindre har mammorna blivit påverkade av expertisen. Här är det dock läkare som fått ta det ansvaret. Läkare och mer erfarna mammor.

Den tredje frågeställningen handlar om vilket stödbehov mammorna upplever att de har. Huruvida mammorna har haft stöd eller inte och hur detta stöd ser ut har haft en viktig roll för mammans välmående och känsla av tillfredsställelse. De mammor jag har träffat är antingen mammalediga med sin bebis eller så har de börjat jobba innan barnet fyllt ett. Detta är givetvis ett bekymmer och en sorg för mammorna. De har tidigt fått lämna barnen till mor- och farföräldrar. Det är de som, förutom maken, är de viktigaste personerna i nätverket. Stern (1998) skriver att nya omständigheter har tvingat par att bli mer jämställda och att det bl a har att göra med hushållets ekonomiska situation och frånvaron av ”forna tiders” storfamilj som gjort det nödvändigt för mannen att träda in och inta den plats mor- och farföräldrarna haft. I Serbien är dessa ”forna tider” en realitet. Många av mina informanter bor tillsammans med makens föräldrar och detta hämmar förstås den jämställda utvecklingen – om man i begreppet lägger vem som gör vad och hur mycket. Mammorna har upplevt att all den hjälp de fått av familjen inte alltid varit av godo och då har de fått känslor av skuld och skam över att vara ”otacksamma”. Mammorna jag träffat har inte förväntat sig någon hjälp av vare sig stat eller kommun, de har alla en ”jag klarar mig själv” – attityd. Däremot finns ett behov av att skapa rum för att umgås med sitt barn och andra föräldrar.

Det måste vara oerhört svårt att leva i ett land där kvinnan ses som den typiska omsorgstagaren och samtidigt känna, innerst inne, att man vill ha och behöver både hjälp och stöd. Det måste vara en enorm sorg att gifta sig och inse att man måste be sin partner ”passa” sitt eget barn. Detta är realiteten för många kvinnor. Inte bara i Serbien utan i hela världen. Även om jämställdhetsdiskussionen gått (och går) het i Sverige så är detta fortfarande mångas vardag, även i Sverige. Allt som oftast är det kvinnan som får ta ansvar både för hemmet och för sitt barns välmående.

Frågeställningarna går förstås hand i hand. Samtalet om jämställdhet, som jag redovisat i kapitlet som handlar om ”stöd”, skedde under den andra frågeställningen, om trygghet. Huruvida ett förhållande är jämställt spelar givetvis roll för hur modern kan ge sitt barn trygghet. Även om resultatet tycks vara lite tvetydigt vill jag slutligen poängtera att det räcker att vara en tillräckligt bra förälder för att barnet skall kunna utveckla bra anknytningsmönster och jag tycker att de mammor jag träffat har goda förutsättningar för att skapa bra möjligheter för sina barn att växa upp till bra, trygga personer som är villiga att ta ytterligare ett steg mot det mer jämställda förhållandet mellan vuxna och barn.

För mig var det något förvånande att inse att mammornas erfarenheter av moderskap och deras känslor inför barnet och att börja jobba liksom behovet av stöd inte skiljer från min svenska erfarenhet. Inte nämnvärt i alla fall. En del kulturella skillnader men dessa är så marginella att det knappt är värt att nämna. Jag är säker på att föräldrar i Sverige, trots lagstadgat förbud, slår sina barn. Även om synen på detta, tack och lov, är mer restriktiv så förekommer det. Man pratar kanske mindre öppet om det i Sverige än vad mina mammor gjorde under intervjuerna. Hur som helst så var den bild som växte fram om mammorna väldigt lik den bild jag har av föräldraskapet i Sverige. Insikten om hur lika alla vi är slog mig. Trots att det är så självklart – alla är vi människor och alla

älskar vi våra barn. Ändå blev glatt överraskad över att Serbien kanske trots allt inte är så bakåtsträvande som jag, i mitt stilla sinne, hade utgått från.

Epilog

Avslutningsvis vill jag säga att jag tror och hoppas att den undersökning jag gjort är viktig utifrån att det saknas forskning om hur mammor upplever och känner innan och efter att de får barn. Det är, som Stern (1998) skriver, förvånansvärt hur lite man pratar om denna inre värld trots att det är i den man lever och att det är den som är ens verklighet. Kanske är man inte medveten om att det är verkligheten? Även om jag kanske inte lyckats belysa den inre världen så som jag hade tänkt så hoppas jag att jag i alla fall fått fram vikten av att forska vidare kring detta ämne. Skulle man medvetandegöra dessa inre känslor tror jag att färre mödrar skulle använda sig av metoder och färdiga koncept och därmed skulle de också känna sig nöjdare eftersom de troligen skulle följa sin och sitt barns signaler. Min önskan har inte varit att lägga ytterligare börda på redan tyngda mödrar, syftet har inte varit att lägga allt ansvar på alla mammor även om fokus i undersökning har legat på mammorna. Min önskan har varit att snudda vid det känsliga, det inre, det tabubelagda. Detta är, givetvis, mycket svårt men det är först när man lyfter det som är svårt och tabu som man kan prata om det och förhoppningsvis lyfta den tunga börda som mammor får bära på idag.

Referenslista

Andersen, I. (1998): *Den uppenbara verkligheten. Val av samhällsvetenskaplig metod.* Lund: Studentlitteratur.

Andersson, B-E. (1990): *Som man frågar får man svar – en introduktion i intervju- och enkätteknik.* Kristianstad: Kristianstads boktryckeri AB.

Bowlby, J (1994): *”En trygg bas – kliniska tillämpningar av bindningsteorin”.* Stockholm: Natur och kultur

Brembeck, H, (1998): *Inte bara mamma.* Göteborg: Skrifter från etnologiska föreningen i Västsverige nr 28

Broberg, A, (red) (2003): *Klinisk barnpsykologi: utveckling på avvägar.* Stockholm: Natur och kultur

Broberg, A (red)(2006): *Anknytningsteori: betydelsen av nära känslomässiga relationer.* Stockholm: Natur och kultur

Bäck-Wiklund M, Bergsten B (1997): *Det moderna föräldraskapet.* Stockholm: Natur och kultur

Ekehammar B (2005): *Socialpsykologi – människan som samhällsvarelse.* I Hwang P (red): *Vår tids psykologi.* Stockholm: Natur och kultur

Holme, I. M & Solvang, B. (1997): *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Lund: Studentlitteratur.

Juul, J (1997): *Ditt kompetenta barn – på väg mot nya värderingar för familjen.* Stockholm: Wahlström & Widstrand

Juul, J (2005): *Livet i familjen – om det viktiga samspelet.* Stockholm: Bonnier

Kvale, S (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur
Stern, D (1998): *En mor blir till: hur moderskap förändrar dig för all framtid,* Stockholm: Natur och kultur

Payne, M (2002): *Modern teoribildning i socialt arbete.* Stockholm: Natur och kultur

Internet:

http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=134603,
2007

<http://www.zamilsisrbiju.org>, 2007

http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=271419&i_word=NORM, 2007

<http://www.scb.se>

Bilaga 1

Ålder:

Utbildning:

Civilstånd:

Arbetar:

Barnets ålder:

Hur många bor ni i hushållet:

Vilka är de personliga respektive de allmänna uppfattningarna om föräldraskap? I vilken utsträckning har mödrarna kunnat ha ett personligt föräldraskap?

Hur såg du dig själv som förälder innan barnet kom? Blev det så? Hur blev det?

Har du haft förväntningar på barnet som du velat att det ska leva upp till? Hur har du gjort? Vad har du haft för förväntningar? Varför?

Hur upplever du att andra mammor är i förhållande till sina barn, i allmänhet?

När är de bra mammor?

När är de dåliga mammor?

Hur upplever du andras kommentarer och råd? (som kritik eller goda råd eller som "nödvändigt ont"?) Hur gör du i sådana situationer?

Skulle du vilja ha fler barn? Hur kommer ditt nästa föräldraskap se ut? Vad kommer att bli annorlunda? Hur skulle du göra? Vad skulle du göra annorlunda? Hur? På vilket sätt?

Hurdan förälder är du jämfört med din egen mamma?

Upplever föräldrarna att de tillgodoser barnets grundläggande trygghetsbehov. Om så är fallet på vilket sätt?

På vilket sätt upplever du att du ger ditt barn trygghet?

Har du använt dig av någon metod? Varför? Varför inte? Vem har rekommenderat den? Hur har du vetat hur du ska göra i olika situationer (ex med sömn)?

Har du burit ditt barn? Varför? Varför inte?

Hur har du gjort när barnet gråtit? Varför? Varför har just det sättet varit viktigt för dig? Har du låtit barnet gråta?

Hur har du upplevt barnets beroende av dig under det första året?

Vad anser du/vad har du för syn på smisk/stryk?

Vilket stödbehov upplever föräldrarna att de har?

Vad upplever du har varit svårt/svårast?

Vad upplever du har varit lätt/lättare?

Vilka människor har varit viktiga för dig i ditt föräldraskap? Hur då?

Har du önskat annorlunda stöd? Hur då?

Har stödet du fått av BVC varit viktigt? Varför? Hur då?

Har du haft behov av mer eller mindre stöd av personer i din omgivning? (nära stödpersoner, avlastning ngr timmar, uppmuntran, ngn att dela glädjen med osv)

Har du haft behov av mer eller mindre stöd på det sociala planet/i närmiljön (t.ex av släkt, vänner, bvc, boende, utrustning, intresse för barnet, delat ansvar mm)

Har du haft behov av mer eller mindre stöd på det kulturella planet (t.ex mer socialpolitiskt stöd, familjepolitiska förbättringar mm, mer information och kunskap).